
De Lokale Duurzaamheidsspiegel 2002 Het verslag

COS Noord-Holland Noord
Thijs de la Court
Hanneke van der Aalst

Colofon

Auteurs:

**Thijs de la Court
Hanneke van der Aalst**

Uitvoering onderzoek:

**Hanneke van der Aalst, Judith Wolters,
Steven Rijdsdijk, Gerdi Kooy, Palwasha
Babrazai, Thijs de la Court en de rest
van het team van COS Noord-Holland
Noord.**

**Omslag: Anja van Willegen, Alkmaar
Kopieerwerk: Buro Extern
Website www.la21.nl: Ace Suares**

**In opdracht van de Nationale
Commissie voor Internationale
Samenwerking en Duurzame
Ontwikkeling met steun van het
ministerie VROM**

Contact:

**COS Noord-Holland Noord
Oude Gracht 86
1811 CM, Alkmaar
(31)72-520 25 17
cosnhn@cossen.nl
www.la21.nl**

September 2002

1	INLEIDING	4
2	METHODIEK	5
2.1	DE DUURZAAMHEIDSSPIEGEL ÉN DE WERELDSPIEGEL	6
2.2	LAAGDREMPELIG ONDERZOEK	6
2.3	EEN WAARDEVOL BEELD	7
3	DE LOKALE DUURZAAMHEIDSSPIEGEL	8
3.1	DE RESULTATEN	8
3.2	OPMERKELIJKE RESULTATEN	10
3.3	APPELS EN PEREN	10
4	DE WERELDSPIEGEL	12
4.1	DE RESULTATEN	12
5	GEMEENTELIJK MONDIAAL BELEID	13
5.1	DE VRAGEN	13
5.2	DE RESULTATEN	15
5.3	DEELGEBIEDEN VAN HET MONDIAAL BELEID	16
5.3.1	<i>Het specifieke duurzaamheidsbeleid van de gemeente</i>	17
5.3.2	<i>De internationale dimensie van duurzaamheid</i>	17
5.3.3	<i>Internationale samenwerking</i>	17
5.3.4	<i>Provinciale verschillen</i>	18
6	GEMEENTELIJK KLIMAATBELEID	19
6.1	VRAGEN	19
6.2	RESULTATEN	21
6.3	DEELGEBIEDEN VAN HET KLIMAATBELEID	21
6.3.1	<i>Het specifieke klimaatbeleid van de gemeente</i>	22
6.3.2	<i>Beleid gericht op duurzaam bouwen</i>	24
6.3.3	<i>Verkeer en Vervoer</i>	25
6.4	PROVINCIALE VERSCHILLEN IN KLIMAATBELEID	26
7	GEMEENTELIJK WATERBELEID	28
7.1	DE VRAGEN	28
7.2	RESULTATEN	29
7.3	PROVINCIALE VERSCHILLEN	32
8	GEMEENTELIJK BELEID RUIMTE & GROEN	33
8.1	DE VRAGEN	33
8.2	DE RESULTATEN	34
8.2.1	<i>De resultaten per maatregel</i>	35
9	GEMEENTELIJK SOCIAAL BELEID	37
9.1	DE VRAGEN	37
9.2	DE RESULTATEN	39
10	SAMENVATTING EN CONCLUSIES	41
11	BIJLAGE: DE SCORES IN OVERZICHT	43

1 Inleiding

“Door dat enorme bos zie je de bomen niet meer!” riep een wethouder uit in een workshop over duurzame ontwikkeling, daarmee een bekend gezegde welbewust omdraaiend. Want duurzame ontwikkeling lijkt een ongrijpbaar begrip. Het in samenhang ontwikkelen van ecologische, sociale en economische kwaliteiten van onze samenleving vereist een dermate brede en integrale visie. De concrete maatregelen, het ambachtelijke werk gericht op energiebesparing, duurzaam bouwen, integraal wijkbeheer of ruimtelijke ordening raken makkelijk op de achtergrond. De wethouder in de bewuste workshop is vooral bezig met die concrete beleidsinitiatieven en al de mooie woorden over een integrale ontwikkelingsvisie en Lokale Agenda 21 ten spijt zal ze op snelle resultaten worden beoordeeld.

Ook vanuit het maatschappelijk veld werden soortgelijke geluiden gehoord. “Maak nou eens duidelijk wát je nu bedoeld met duurzame ontwikkeling en hoe we weten of onze gemeente zich voldoende daarvoor inzet” was het geluid dat de Nationale Commissie voor Internationale Samenwerking en Duurzame Ontwikkeling (NCDO) te horen kreeg.

Die handschoen werd opgepakt. Specialisten in het ‘meten’ van de sociale, economische en ecologische kwaliteiten van onze samenleving kwamen bijeen. Al snel bleek hoeveel wegen tot Rome zouden kunnen leiden. NCDO maakte een keuze. De inspanningen van gemeenten gericht op duurzame ontwikkeling meet je af aan hun ‘daden’. Dus onderzoek welke maatregelen gemeenten concreet nemen om duurzaamheid vorm te geven, doe dat op verschillende beleidsvelden en op een manier dat lokale maatschappelijke organisaties, de politiek en beleidsambtenaren daar ook werkelijk mee aan de gang kunnen. En zorg ervoor dat gemeenten onderling te vergelijken zijn, zodat we ook weten of de ene gemeente het beter doet dan de ander. Dat werd de Lokale Duurzaamheidsspiegel.

In dit vierde jaar van de spiegel deden bijna 300 gemeenten mee. Ruim duizend ambtenaren waren betrokken bij het invullen van de enquêtes en in ruim 40 gemeenten werkten ruim 700 vrijwilligers aan het interviewen van beleidsmakers. Indrukwekkende getallen die een goed beeld geven van de prestaties van een groot aantal gemeenten op belangrijke beleidsvelden die duurzame ontwikkeling betreffen.

2 Methodiek

De NCDO verzocht COS Noord-Holland Noord, Centrum voor Internationale Samenwerking, om de lokale duurzaamheidsspiegel 2002 uit te voeren. Het COS, deel van het landelijke netwerk COS Nederland, was ook verantwoordelijk voor eerdere versies.

De spiegel volgt een specifieke methodiek.

Ten eerste bestaat ze uit een aantal thematische vragenlijsten:

Lokaal/Mondiaal beleid;
Klimaatbeleid;
Waterbeleid;
Beleid op Ruimte & Groen;
Sociaal beleid

Elke vragenlijst is opgebouwd uit twintig tot dertig vragen over concrete beleidsinitiatieven. Heeft de gemeente een band met een gemeente in de derde wereld? Speelt duurzame ontwikkeling daarin een rol en worden concreet vormgegeven aan wederkerigheid? Maar ook vragen over Fair Trade producten in de kantine, verbod op het gebruik van gif in het openbaar groen of over een structurele inzet van duurzaam bouwen binnen de gemeente.

De vragen zijn bijna allen simpel en concreet en worden met een 'ja' of 'nee' beantwoord. Verreweg de meeste vragen zijn relevant voor alle Nederlandse gemeenten. De vragenlijsten werden bij deskundigen getoetst en uitgetest bij een aantal gemeenten waarna ze werden gepubliceerd. Uiteraard kon goed gebruik gemaakt worden van ervaringen van de eerdere spiegels en was het streven niet teveel 'nieuwe' vragen te creëren, zodat ook vergelijkbaarheid behouden werd.

Elk positief antwoord krijgt een waardering. Een 'ja' levert dus een of meerdere punten op en opgeteld krijgen we een eindscore. De vragen die gaan over concrete maatregelen (gericht op uitvoering) kregen de hoogste waardering. Vragen die gaan over het formuleren van bredere beleidsintenties kregen een lagere waardering.

Elke lijst wordt afgesloten met de vraag naar correcties. Het kan immers zijn dat door de vraagstelling of het ontbreken van specifieke vragen een, voor de gemeente, belangrijke inspanning niet wordt meegenomen. Het kan ook zijn dat een gemeente al heel lang prachtige beleidsintenties uitspreekt maar in het concrete beleid zo weinig uitvoert dat die intenties in twijfel getrokken mogen worden. Dan kunnen er ook punten afgetrokken worden, op voorstel van de betrokken maatschappelijke groepen of ambtenaren. Uiteraard moest de correctie gemotiveerd worden uitgevoerd. Het COS Noord-Holland Noord controleerde alle vragenlijsten op authenticiteit en volledigheid.

Via de website www.la21.nl werden de vragenlijsten 'online' ingevuld. Maar in veel gevallen zijn vragenlijsten via e-mail verwerkt of gewoon uitgeprint en per post aangeleverd. Het COS Noord-Holland Noord hield zorgvuldig bij welke gemeenten reageerden, in welke gemeenten het maatschappelijk veld actief was en waar informatie ontbrak. De ontbrekende gemeenten werden allemaal nagebeld. Het COS

richtte zich daarbij op de vragenlijsten 'Mondiaal/Lokaal' en 'Klimaat'. Voor elke gemeente werd nagevraagd wie de deskundige beleidsambtenaren waren. Die werden nagevraagd met het verzoek om de enquête in te vullen.

In elke provincie verliep de inspanning anders. In provincies als Drenthe en Brabant waren de COSsen zeer actief in het betrekken van het maatschappelijk veld en hoefde COS Noord-Holland Noord nauwelijks na te bellen. In de Provincie Noord-Holland werd een extra vragenlijst 'water' uitgezet en in de Provincie Zuid-Holland werd samen met een adviesbureau gericht gebeld met enkele aanvullende vragen, op verzoek van de provincie. In de Provincie Zeeland werd geen actie ondernomen. Daar wordt de Zeeuwse Milieulat gebruikt, ook een meetinstrument voor gemeentelijk duurzaamheidsbeleid.

Via de interactieve website www.la21.nl, ontworpen en begeleid door Ace Soares in Curaçao, zijn de resultaten zichtbaar. U kan de totaalresultaten opvragen en selecteren naar provincie, score en bewonersaantal. U kan ook een specifieke gemeente opvragen, de resultaten en contactpersoon vinden.

2.1 De Duurzaamheidsspiegel én de wereldspiegel

Ten eerste worden de resultaten van alle vragenlijsten op een rij gezet. Van ruim 40 gemeenten zijn die bekend, veelal ingevuld met behulp van lokale maatschappelijke organisaties. De hoogst scorende gemeente wordt uitgeroepen tot de winnaar van **de Lokale Duurzaamheidsspiegel**.

Ten tweede worden de resultaten van de vragenlijsten 'mondiaal/lokaal' en 'klimaat' op een rij gezet. Die vragenlijsten zijn voor driekwart ingevuld door beleidsambtenaren van de geënquêteerde gemeenten. De overigen door maatschappelijke organisaties. De hoogst scorende gemeente wordt uitgeroepen tot **'Wereldgemeente van Nederland'**.

Vervolgens worden de vragenlijsten voor de diverse thema's ieder apart op een rij gezet. Zo kan u zien hoe gemeenten het doen op **'lokaal/mondiaal beleid'**, **'klimaatbeleid'**, **'waterbeleid'**, **'ruimte & groen'** en **'sociaal beleid'**.

Alle vragenlijsten zijn tevens opvraagbaar per provincie, zodat ook een beeld ontstaat van de prestaties van gemeenten in Noord-Holland, Brabant of elders.

2.2 Laagdrempelig onderzoek

"Je gaat toch niet weer die ambtenaren lastig vallen met ingewikkelde vragenlijsten?" was een veelgehoord commentaar van vertegenwoordigers van gemeenten en adviesbureaus. "Ja, dat doen we wel", was stevast ons antwoord, "maar op een manier die voor de meeste betrokkenen heel laagdrempelig is". Inderdaad zijn de vragen bijna allen laagdrempelig en kunnen voor het grootste deel met geringe inspanning worden beantwoord. Dat was natuurlijk een dilemma binnen het ontwerpen van de Lokale Duurzaamheidsspiegel. We moesten simpele vragen stellen over een complex onderwerp. Toch zien we, ook aan de resultaten, dat die simpele vragen en vaak voor de hand liggende maatregelen waar we het over hebben een heel

gedifferentieerd beeld geven. En inderdaad blijken de gemeenten die hoog scoren op een beleidsveld of in het totaal ook bij diepergaand onderzoek goed te presteren. De indicator werkt dus!

2.3 Een waardevol beeld

Het 'meten' van duurzaamheid is een hachelijke zaak. De Lokale Duurzaamheidsspiegel richt zich op een selectie van beleidsintenties- en maatregelen. De keuzen van die maatregelen is gebaseerd op een brede consultaties met deskundigen, afkomstig van vele organisaties en instituten, bestuurders en beleidsambtenaren. Toch is het een subjectief gegeven om de ene vraag wel en de andere niet te stellen of om het ene resultaat hoger te laten scoren dan het andere. De duurzaamheidsspiegel geeft daarom niet meer dan een indicatie van de inzet van gemeenten op het gebied van duurzame ontwikkeling.

Andere indicatoren, bijvoorbeeld het concreet meten van de uitstoot van kooldioxide, het aantal roofovervallen of bibliotheekbezoek zijn objectiever en geven concreet de stand van zaken aan. Ook een gecombineerde index, zoals de Mondiale Voetafdruk, laat beter zien wat feitelijk de stand van zaken is als het gaat om de invloed van burgers, bedrijven, overheden of andere actoren op duurzaamheid.

De Lokale Duurzaamheidsspiegel vervangt deze of andere indicatorsystemen dus niet maar vult ze aan. Vooral als het om beleidsinspanningen gaat.

Als een gemeente hoog scoort, bijvoorbeeld op klimaatgebied, dan betekent het niet dat daarmee dan ook de uitstoot van kooldioxide aanmerkelijk minder is dan in een gemeente die laag scoort. We meten immers de beleidsinspanning van de gemeente en niet de maatregelen die burgers, bedrijven of instellingen nemen. Op termijn zal het effect echter wel merkbaar zijn want een feit is dat duurzaam gebouwde wijken leiden tot lager energie gebruik en integraal waterbeheer de afvoer van water en haar kwaliteit beter reguleert! Maar de duurzaamheidsspiegel pretendeert niet dat verband te leggen.

3 De Lokale Duurzaamheidsspiegel

Bij het ontwikkelen van de Lokale Duurzaamheidsspiegel, vier jaar geleden, werd expliciet uitgegaan van een brede benadering van het begrip duurzaamheid. Hoewel Nederland, met haar enorme grondstoffengebruik en afvalproductie, een grote mondiale verantwoordelijkheid heeft op het gebied van milieu was het ook duidelijk dat de sociale en ruimtelijke dimensie van duurzame ontwikkeling een plek moest krijgen. Ook internationale samenwerking was (en is) een belangrijk aspect van duurzame ontwikkeling!

De spiegel werd dus breed opgezet en tussen 1999 en 2001 uitgevoerd in bijna 100 Nederlandse gemeenten. Ook in 2002 is die breedte gehandhaafd. Vooral maatschappelijke organisaties zijn daarin geïnteresseerd. Zo krijgen ze een totaalbeeld van de inspanningen van hun gemeente.

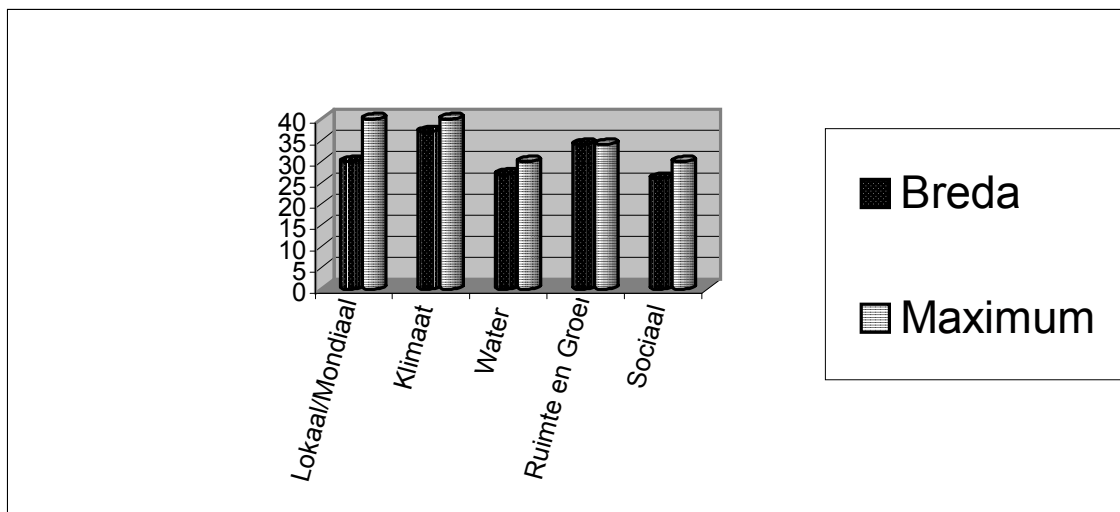
Inmiddels is Lokale Agenda 21, het lokale proces dat het denken en nemen van maatregelen op het gebied van duurzame ontwikkeling moet vormgeven, over haar hoogtepunt heen. Thema's zoals veiligheid en gezondheidszorg krijgen meer nadruk terwijl het aantal maatschappelijke groepen dat zich, veelal gezamenlijk, bezig houdt met lange termijnvragen over duurzaamheid op lokaal niveau wat is afgenomen. Daarnaast zijn ook financieringsbronnen voor ondersteuning van die lokale organisaties aanmerkelijk vermindert. Het fonds lokale agenda 21, afkomstig vanuit het ministerie VROM, werd afgeschaft terwijl ook de financiële regeling op het gebied van LA21 voor gemeenten (de VOGM regeling) stopte. In combinatie met bezuiniginggronden stroomden die gelden naar het gemeentefonds.

Het effect daarvan is goed merkbaar in de Lokale Duurzaamheidsspiegel. In 44 gemeenten zijn alle vragenlijsten ingevuld. In veel gevallen waren regionale steunorganisaties, zoals de Centra voor Internationale Samenwerking, daarin instrumenteel. Zij weten de lokale organisaties te stimuleren om de arbeidsintensieve klus van de spiegel tot een goed resultaat te brengen. Daarnaast waren er nog steeds enthousiaste groepen die het op eigen kracht voor elkaar kregen en in sommige gevallen was het een ambtenaar of een onderwijsinstelling die de enquêtes verzorgde.

3.1 De resultaten

Opvallend is dat de verschillen tussen de gemeenten groot zijn (zie grafiek 2, pagina 11). De gemeente Breda wint ruim, met 154 punten! Het is voor de derde keer dat Breda de spiegel wint. Gezien haar consequente inzet in de breedte van het beleid is dat niet verbazingwekkend. Op alle vijf de thema's scoort de gemeente hoog.

Grafiek 1: Resultaten gemeente Breda in behaalde punten per beleidsthema

De gemeente laat daarmee andere hoog scorende gemeenten als Zoetermeer en Boxtel (beiden 127 punten) ver achter zich. Het aantal gemeenten dat in de totaalscore meegenomen kan worden is met 44 relatief laag. Daarom zal het interessanter zijn om bij de vragenlijsten 'Lokaal/Mondiaal' en 'Klimaat' nog eens in detail te kijken naar de prestaties..

Uiteraard zijn er ook lage scores. De gemeente Alphen aan de Rijn is hekkensluiter. Hier speelt hetzelfde, maar omgekeerde, beeld als bij Breda. De gemeente scoort zwak op alle vijf de thema's en weet dan nog net 24 punten binnen te halen. De 'grootte' van de gemeente speelt blijkbaar geen doorslaggevende rol want we vinden zowel grote als kleine gemeenten tussen Alphen en Breda in! Waarschijnlijker is dat een constante inzet gericht op duurzaamheid, participatie in combinatie met continuïteit in het ambtelijk apparaat en een gedreven politieke leiding de basis biedt voor een goed duurzaamheidsbeleid. Breda symboliseert, met haar drievoudige hoge score, die inzet. Tegelijk weten we dat gemeenten als Breda, Boxtel en Zoetermeer een sterk maatschappelijk veld kennen, en veel inzet pleegden op het gebied van Lokale Agenda 21.

3.2 Opmerkelijke resultaten

De analyse van de resultaten per vragenlijst worden in de volgende hoofdstukken behandeld. Opmerkelijk is echter dat gemeenten waar lokale organisaties actief zijn over het algemeen hoger scoren dan gemeenten waar dat niet het geval is. We hebben immers van ruim 240 gemeenten informatie gekregen zonder tussenkomst van lokale groepen. We kunnen dan goed zien dat gemeenten die hoog scoren op de afzonderlijke vragenlijsten meestal ook over een actief maatschappelijk veld beschikken. Ook van de gemeenten die niet door maatschappelijke groepen zijn geënquêteerd weten we dat in de meeste gevallen sterke milieu- en derde wereldgroepen actief zijn.

De wisselwerking is natuurlijk duidelijk. Enerzijds zullen betrokken maatschappelijke organisaties bijdragen aan een versterkt politiek draagvlak voor maatregelen die tot duurzaamheid leiden. Anderzijds zal een actieve gemeente ook het maatschappelijk veld stimuleren om zelf in actie te komen!

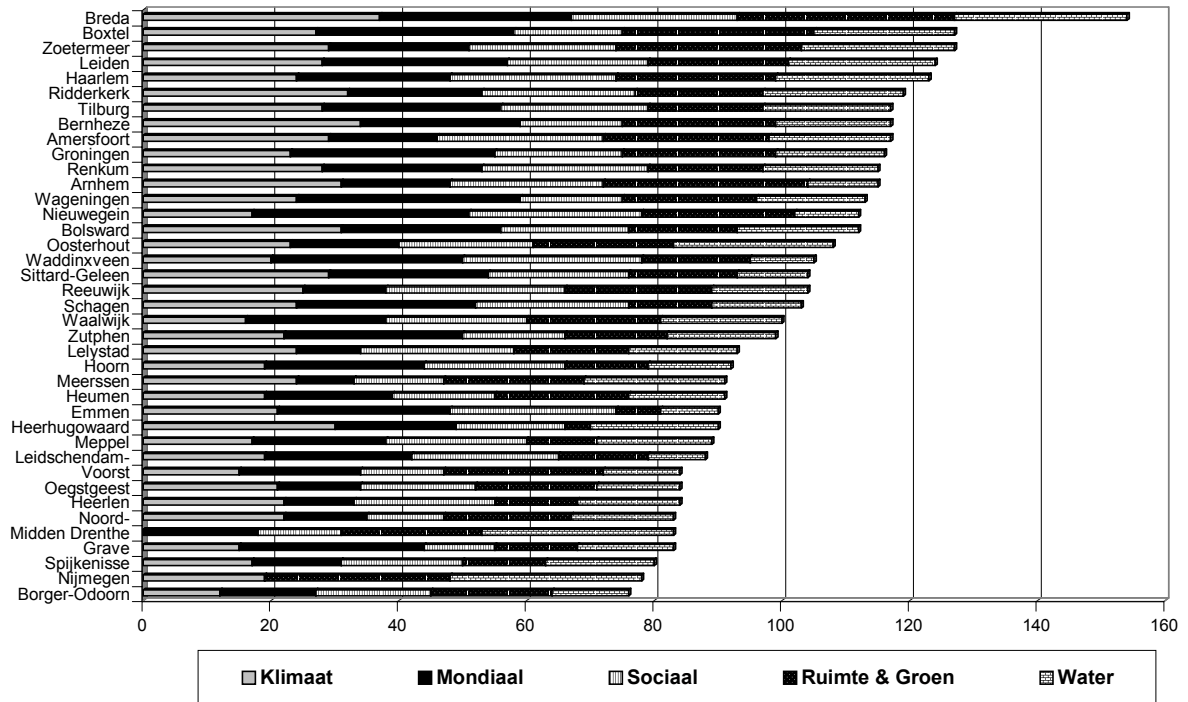
Hiermee wordt onderstreept dat het van belang is om, zoals het vaak zo mooi wordt genoemd, het maatschappelijk middenveld in dialoog en in maatregelen te betrekken. Of dat nu met behulp van een Lokale Agenda 21, de Lokale Strategie voor Duurzame Ontwikkeling of Sociale Vernieuwing gebeurt is misschien om het even. Dialoog, proces en actie met burgers, bedrijven, onderwijsinstellingen, buurtwerk en anderen biedt een vruchtbare bodem voor duurzaamheid.

3.3 Appels en peren

Een terechte kritiek op de Lokale Duurzaamheidsspiegel is dat we 'appels' en 'peren' vergelijken. Waarom zouden we de resultaten van waterbeleid, groenbeleid, klimaatbeleid, mondiaal beleid en sociaal beleid bij elkaar optellen? Dat is misschien ook niet nodig. De afzonderlijke vragenlijsten bieden al zeer interessante doorkijkjes.

Toch is het ook hier duidelijk dat de samenhang tot betere resultaten leidt. Gemeenten met een sterk mondiaal beleid scoren ook hoger op de andere velden. Misschien omdat de spiegel een reflectie is van maatschappelijke bewogenheid en verantwoordelijkheidsgevoel. En tegelijk wordt in de spiegel ook een verband gelegd. Een gemeente die investeert in haar burgers door jongeren te betrekken in de politiek, door een actief emancipatiebeleid overeind te houden en de 'minima' zoveel mogelijk recht te doen is ook een gemeente die geïnteresseerd is in het stimuleren van maatschappelijke processen. Dat komt dan ook tot uiting in het integrale waterbeleid dat tenslotte ook slechts door een breed maatschappelijk proces tot stand komt. Hetzelfde kan gezegd worden van gemeenten die hun mondiaal beleid sterk vormgeven. Een van de vragen is of mondiale vraagstukken concreet doorspelen in het lokale beleid. Dan kan duurzaamheid niet ver om de hoek liggen!

Grafiek 2: De eindscores van de Lokale Duurzaamheidsspiegel 2002

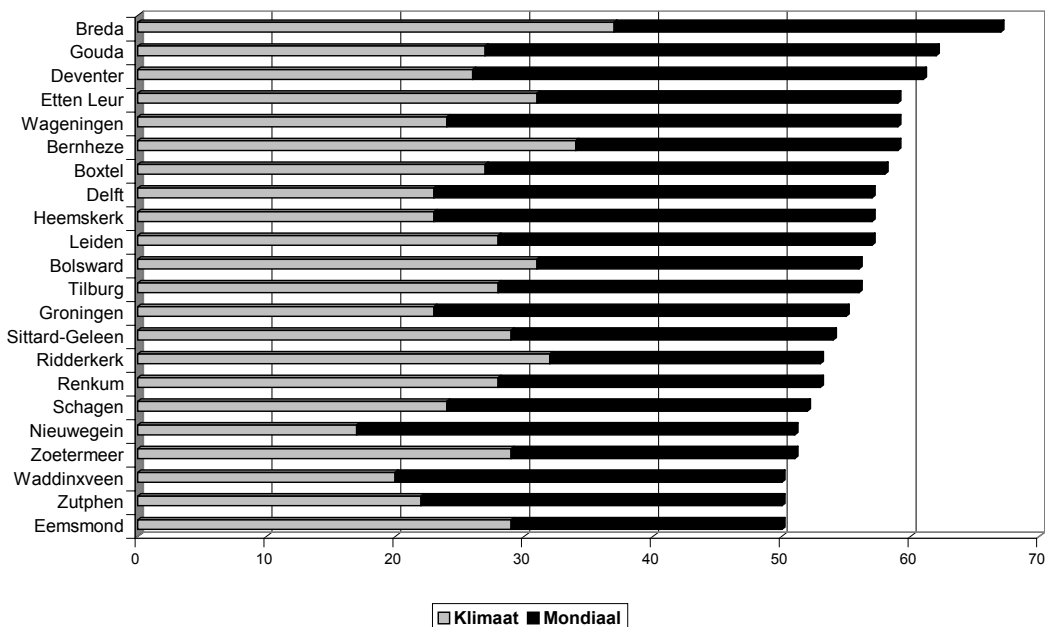
4 De Wereldspiegel

In de duurzaamheidsspiegel 2002 is gekozen om de vragenlijst 'Algemeen' uit de spiegel 2001 samen te voegen met de vragenlijst 'Internationale Samenwerking' uit diezelfde spiegel. Gezamenlijk kregen de lijsten de noemer 'Lokaal/Mondiaal'. Immers, alle projecten en activiteiten die lokaal worden uitgevoerd, hebben een groot effect op mondiaal niveau. Het belangrijkste bij 'Internationale Samenwerking' is misschien dat het inzicht biedt in de noodzakelijke veranderingsprocessen in ons eigen land en in onze eigen gemeente. Want 'Verbeter de wereld, begin bij je zelf' is zeker van toepassing op het begrip 'duurzame ontwikkeling'. Het zou mooi zijn als het lokale handelen wordt teruggekoppeld aan en met mondiale relaties zodat samenwerking echt inhoud en betekenis krijgt. Dan kan er een begin gemaakt worden aan de wederkerigheid in de relatie waarin de aspecten arm en rijk nadrukkelijk naar voren komen.

4.1 De resultaten

Van ruim 150 gemeenten waren zowel de scores van de vragenlijsten 'Lokaal/Mondiaal' als die van het 'Klimaat' bekend. Ook hier wist de gemeente Breda met vlag en wimpel als hoogste te eindigen, met Gouda en Deventer als tweede en derde gemeente. Deze koppositie heeft Breda vooral te danken aan haar 'klimaatbeleid'. Gouda en Deventer scoren een stuk hoger in hun 'mondiaal beleid'.

Grafiek 3: De hoogste scores (>49 punten) van de wereldspiegel 2002

Ook bij deze vragenlijsten is zichtbaar dat relatief kleine gemeenten als Bernheze, Boxtel het goed doen in de top. Tegelijk is ook zichtbaar dat in de 'staart' van de lijst de meeste gemeenten onder de 35.000 inwoners zitten. Grote 'doet' er toe, maar lijkt geen excuus voor ontbrekend beleid.

5 Gemeentelijk mondiaal beleid

Het proces van duurzame ontwikkeling wordt in veel gevallen Lokale Agenda 21 genoemd en komt voort uit Agenda 21. In de duurzaamheidsspiegel 2002 is gekozen om de vragenlijst 'Algemeen' samen te voegen met de vragenlijst 'Internationale Samenwerking', onder de noemer 'Lokaal/Mondiaal'. Immers, alle projecten en activiteiten die lokaal worden uitgevoerd, hebben een groot effect op mondiaal niveau. Het belangrijkste bij 'Internationale Samenwerking' is misschien dat het inzicht biedt in de noodzakelijke veranderingsprocessen in ons eigen land en in onze eigen gemeente. Want 'Verbeter de wereld, begin bij je zelf' is zeker van toepassing op het begrip 'duurzame ontwikkeling'. Het zou mooi zijn als het lokale handelen wordt teruggekoppeld aan en met mondiale relaties zodat samenwerking echt inhoud en betekenis krijgt. Dan kan er een begin gemaakt worden aan de wederkerigheid in de relatie waarin de aspecten arm en rijk nadrukkelijk naar voren komen.

5.1 De vragen

De vragenlijst exploreert hoe gemeenten om gaan met het begrip 'duurzame ontwikkeling'. Na de Rio conferentie (1992) over Milieu en Ontwikkeling werd in Nederland de Lokale Agenda 21 geïntroduceerd. Ongeveer 150 gemeenten maakten gebruik van subsidiemogelijkheden vanuit het Rijk in dat kader. Het is interessant om te zien of van een dergelijk breed concept nog iets 'over' is in het gemeentelijk werkveld.

We willen ook weten wat gemeenten doen aan hun 'mondiale beleid'. Dat kan betekenen dat een gemeente een of meerdere stedenbanden heeft, een wereldwinkel ondersteunt of haar betrokkenheid concreet maakt door Fair Trade producten te stimuleren en in dat kader alleen Fair Trade koffie en thee te presenteren in het gemeentehuis. Maar die internationale betrokkenheid komt ook tot uiting in deelname aan internationale fora en lidmaatschap van internationale organisaties. Dat kunnen natuurlijk vrijblijvende activiteiten zijn. Daarom 'scoort' zo'n lidmaatschap niet hoog in de spiegel, hoewel onze ervaring is dat gemeenten die actief zijn binnen bijvoorbeeld de Europese Campagne van Duurzame Steden en Dorpen in bijna alle gevallen ook zeer actief beleid implementeren!

We vragen vrij veel over mogelijke stedenbanden. We zijn op zoek naar mogelijkheden om op een andere manier de mondiale betrokkenheid van een gemeente in kaart te brengen. Maar vooralsnog vinden we de directe band met een andere gemeente en de uitwisseling die daaruit voortkomt een zeer waardevolle aanpak die navolging verdient. Daarom vragen we door op de kwaliteit van die band, vooral in hoeverre er sprake is van 'wederkerigheid' en in hoeverre de thema's die in de stedenband(en) aan de orde komen ook centrale thema's van beleid zijn. Dat laatste vinden we belangrijk omdat we maar al te vaak zien dat Stedenbanden toch een bezigheid zijn van een groep mensen die buiten de centrale beleidsdiscussies van een gemeente staan. Internationale samenwerking hoort juist in de kern van het lokale beleid een plek te vinden.

1	Krijgt duurzame ontwikkeling in het collegeprogramma van uw gemeente een centrale plaats toegekend?	2
2	Werkt de gemeente het begrip 'duurzame ontwikkeling' uit door een breed maatschappelijk proces waarin verschillende partijen (gemeente, maatschappelijke organisaties, bedrijfsleven) participeren?	2
3	Is er een formeel document, zoals een raadsbesluit of een publiek manifest waarin staat dat de gemeente werkt aan een Lokale Agenda 21 of soortgelijk plan?	1
4	Heeft de gemeente richtlijnen voor de inkoop van dienstkleding waarin sociale en milieucriteria zijn opgenomen?	1
5	Is er een apart budget voor het financieren van dit proces?	1
6	Is er een concreet Plan van Aanpak voor het proces gericht op lokale duurzaamheid dat door de gemeenteraad én door de partners in het proces wordt onderschreven	1
7	Wordt in het milieubeleidsplan specifiek aandacht besteed aan de internationale aspecten van het milieu?	1
8	Gebruikt of stimuleert de gemeente meetinstrumenten die proberen om de volle breedte van het duurzaamheidsvraagstuk in beeld te krijgen, zoals de mondiale voetafdruk of deze Lokale Duurzaamheidsspiegel?	1
9	Heeft uw gemeente een structureel budget voor internationale samenwerking en/of mondiale bewustwording?	2
10	Heeft de gemeente een jaarlijks budget voor internationale samenwerking en/of mondiale bewustwording hoger dan Euro 0,50 per inwoner?	2
11	Is er bij uw gemeente een ambtenaar verantwoordelijk voor internationale samenwerking & internationale relaties?	2
12	Indien duurzame ontwikkeling in een van de centrale beleidsdocumenten van uw gemeente wordt uitgewerkt, wordt dan expliciet verwezen naar de internationale dimensie van dit begrip?	2
13	Heeft uw gemeente het Aalborg-Handvest (van de Europese Campagne van duurzame steden en dorpen) of een andere internationale verklaring over duurzame ontwikkeling ondertekend?	1
14	Is uw gemeente lid van ICLEI (International Council for Local Environmental Initiatives)?	1
15	Onderhoudt de gemeente en/of maatschappelijke organisaties één of meerdere relaties met andere gemeenten in (voormalig) Oost Europa?	2
16	Onderhoudt de gemeente en/of maatschappelijke organisaties één of meerdere relaties met andere gemeenten in de Derde Wereld?	2
17	Indien er een relatie is met een gemeente buiten West Europa, is dat dan een formele stedenband?	1
18	Is er een werkgroep rond de al dan niet formele relatie met een gemeente buiten West Europa waarin het particulier initiatief én de gemeente participeert?	2

19	Als er een stedenband bestaat, met een gemeente binnen of buiten West Europa, speelt milieu daarin dan uitdrukkelijk een rol?	1
20	Als er een stedenband bestaat, met een gemeente binnen of buiten West Europa, is 'duurzame ontwikkeling' daarin een belangrijk thema?	3
21	Wordt er in het gemeentehuis koffie met het keurmerk van Max Havelaar gedronken?	2
22	Wordt er in het gemeentehuis thee met het keurmerk van Max Havelaar gedronken?	2
23	Zijn er in uw gemeente projecten gericht op voorlichting en mondiale vorming waar de gemeente direct bij betrokken is?	2
24	Steunt en/of stimuleert uw gemeente daarbij scholen bij bewustwordingsprojecten op het gebied van ontwikkelingssamenwerking	1
25	Steunt uw gemeente een verkooppunt van Derde Wereldproductie, zoals een wereldwinkel?	2
	Maximale score	40

5.2 De resultaten

In totaal werden 25 vragen gesteld over het mondiaal beleid. 202 gemeenten vulden de lijst in. Maximaal konden 40 punten gehaald worden.

Dit jaar delen drie gemeenten de eerste plaats op de lijst 'lokaal/ mondiaal': de gemeenten Deventer, Gouda en Wageningen met 35 punten. Dat de gemeente niet noodzakelijk groot te hoeven zijn om hoog te scoren op het gebied van duurzame ontwikkeling en internationale samenwerking bewijzen deze gemeenten. Met name de gemeente Wageningen telt een relatief klein aantal bewoners in vergelijking Breda 33.118 inwoners tegenover 160.615. Dit wordt bevestigd door de gemeente Venhuizen, een kleine gemeente van 7.636 inwoners, die 25 punten wist te behalen.

Een opvallend gegeven is dat een hoog presterende gemeente als Breda niet scoort op indicatoren waar de laagst scorenden wel punten weten te behalen. Zo wordt er in het gemeentehuis van Breda geen Max Havelaar koffie of thee gedronken, wordt er geen verkooppunt van Derde Wereldproductie gesteund en is er geen werkgroep actief rondom de relatie met een gemeente buiten West Europa waaraan het particulier initiatief en de gemeente deelnemen. Maar liefst 13 gemeenten daarentegen die niet meer dan 4 punten wisten te behalen scoren hun punten juist omdat zij wél Max Havelaar koffie en/ of thee schenken. Dat geldt eveneens voor 4 gemeenten die wel een verkooppunt van Derde Wereldproductie steunen. Veel van deze gemeenten met een score van 1 tot 4 hebben een inwonersaantal dat varieert van ongeveer 10.000 tot 30.000. Dit gegeven reflecteert dat er geen obstakels hoeven te zijn voor het schenken van Max Havelaar koffie of thee of het steunen van een verkooppunt Derde Wereldproductie. Ook hier weer geldt dat de spiegel een beeld weergeeft dat uitgaat van realistische en haalbare acties.

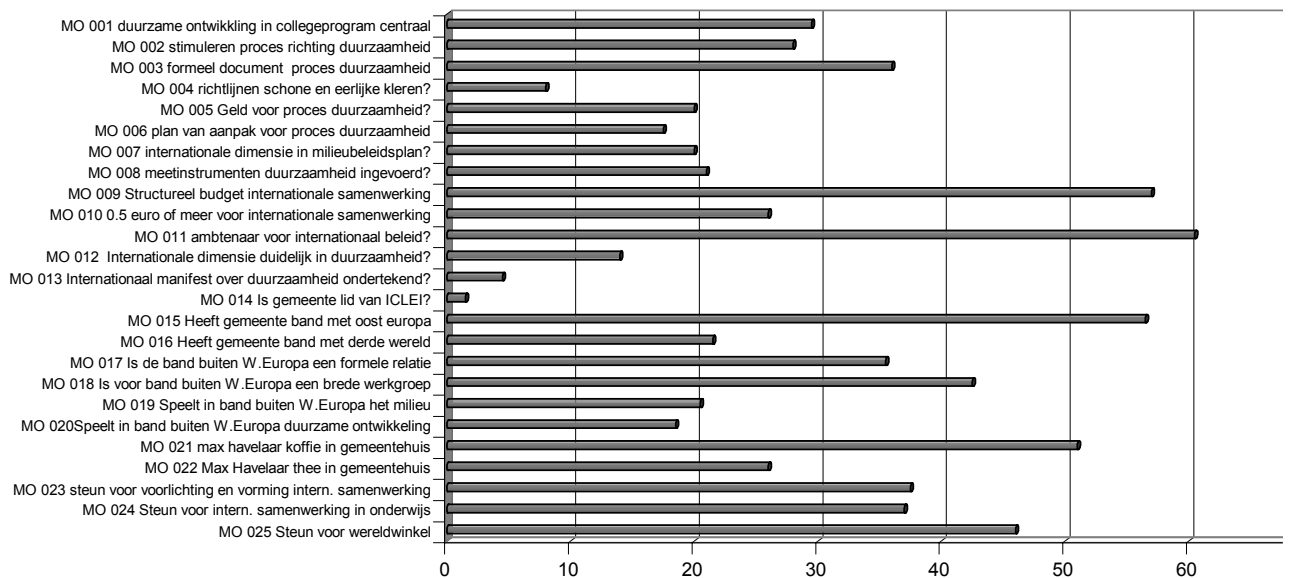
Opvallend is dat in deze vragenlijst het venijn hem in de staart zit. Maar liefst 82 gemeenten scoren lager dan 10 punten waarvan 42 lager dan 5 en daarvan hebben 13 gemeenten slechts 0 punten weten te behalen. De 0 gemeenten zijn allen kleiner dan

20.000 inwoners. Maar dit neemt niet weg dat ook deze gemeenten hadden kunnen scoren gezien het positieve voorbeeld van de gemeente Venhuizen.

5.3 Deelgebieden van het mondiaal beleid

Het gemeentelijk mondiaal beleid is te verdelen in aspecten die te maken hebben met duurzame ontwikkeling, de internationale dimensie daarvan en hoe dit concreet haar uitwerking krijgt in samenwerkingsverbanden met het Zuiden (zie grafiek 4). In de volgende paragrafen geven we onze bevindingen en analyse weer.

Grafiek 4: De resultaten in procenten positief gescoorde antwoorden op vragen betreffende het mondiaal beleid

5.3.1 Het specifieke duurzaamheidsbeleid van de gemeente

Intenties zijn altijd makkelijker dan concrete uitvoering. Zeker bij een open proces waarvoor lange adem nodig is... De resultaten van deze verkenning laten ook goed zien dat van de ruim 36% van de gemeenten die in het collegeprogram aangeven duurzaamheid belangrijk te vinden slechts de helft tot een vertaling in een plan van aanpak is gekomen.

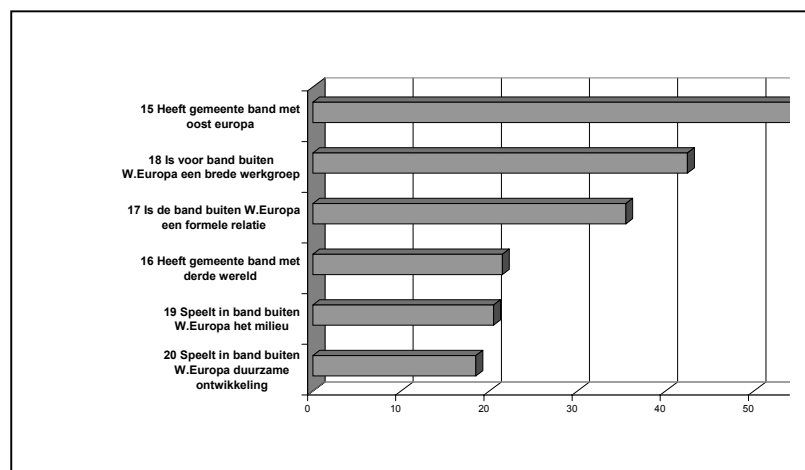
5.3.2 De internationale dimensie van duurzaamheid

Misschien vindt u een dergelijke kop wel een 'contradictio interminus'. Duurzaamheid is toch per definitie 'internationaal'? In Nederland is dat niet zo. Duurzaamheid wordt veelal ingevuld als 'milieu' en in het kader van Lokale Agenda 21 wordt ook vaak gewerkt aan lokale milieuacties. Jawel, vaak met een verwijzing naar 'Denk Mondiaal, Handel Lokaal!'. Dan is het toch interessant dat slechts 14% van de gemeenten aangeeft dat de internationale dimensie een duidelijk onderdeel is van hun beleid gericht op duurzaamheid. De Nederlandse gemeenten oriënteren zich ook niet echt internationaal. Slechts een enkele is lid van een internationale organisatie als de International Council for Local Environmental Initiatives (ICLEI) en een klein groepje (4%) tekende een internationaal manifest over duurzaamheid!

5.3.3 Internationale samenwerking

Hoe kan het dan, dat meer dan de helft van de Nederlandse gemeenten een relatie met een gemeente in Oost Europa heeft? Er is ook een substantiële groep die een relatie heeft met een derde wereld gemeente! Dat is toch 'internationale oriëntatie'? Uit onze analyse blijkt dat deze internationale samenwerking veelal los staat van hoofdlijnen van beleid. De gemeente werkt wel samen, bijvoorbeeld op het gebied van cultuur- en sportuitwisseling. Maar meestal niet op centrale beleidsvelden. Milieu en Duurzaamheid spelen in die relatie dan ook meestal een ondergeschikte rol. 20% van de gemeenten geven daar, in de internationale samenwerking, aandacht aan.

Grafiek 5: Scores in procenten positief beantwoorde vragen van een selectie gericht op de internationale samenwerking van gemeenten

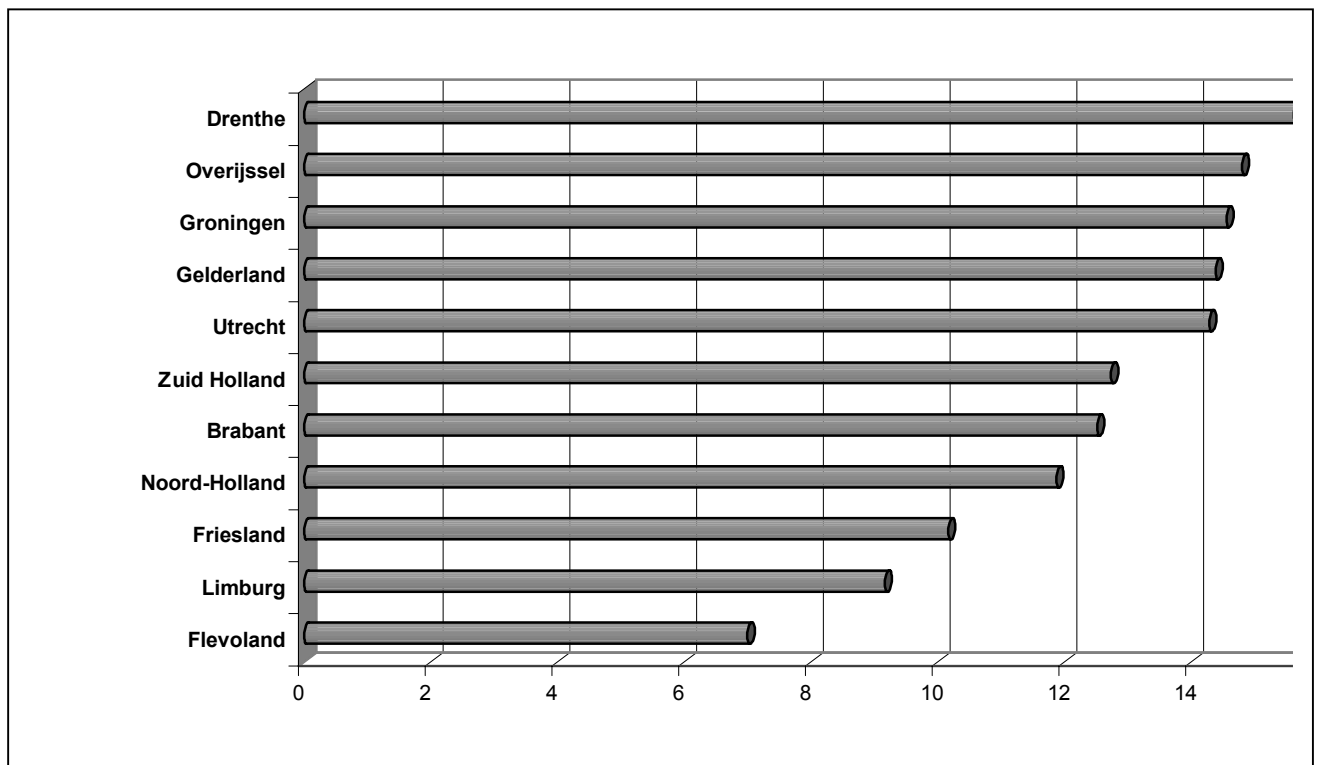

5.3.4 Provinciale verschillen

Gemiddelde 'score' voor de vragenlijst 'mondiaal' is 13.7. Met de 40 punten die te halen zijn komt de gemiddelde score dus relatief laag uit. De vragenlijst is kritisch en tegelijk kan vastgesteld worden dat er nog veel ruimte voor verbetering is van het gemeentelijk mondiaal beleid. De verschillen tussen de provincies zijn aanmerkelijk. Zeker met 202 gemeenten die de vragenlijsten hebben ingevuld en slechts de provincie Zeeland als 'witte plek' kan een redelijke vergelijking gemaakt worden. De provincie Drenthe scoort het hoogste, met een gemiddelde van ruim 15 punten, gevolgd door Overijssel, Groningen, Gelderland en Utrecht. Zuid-Holland en Brabant doen het beduidend minder met eens score even boven de 12 punten. Noord-Holland komt daar onder uit. Een provincie als Flevoland komt met een gemiddelde van 7 punten op minder dan de helft uit ten opzichte van Drenthe. De regionale verschillen zijn opmerkelijk!

Uiteraard zijn er verklaringen voor te zoeken. Zo investeren een aantal provincies die 'hoog' scoren al jarenlang in het mondiaal beleid, steunen Centra voor Internationale Samenwerking en andere mondiale initiatieven. In een aantal provincies is het mondiale beleid nog jong. In Noord-Holland steunt de provincie vanuit haar mondiaal beleid geen bewustwording en voorlichting zodat regionale ondersteuning en stimulans weinig van de grond kan komen. Mogelijk vertaalt zich dat in een lage prestatie in de regio.

Grafiek 6: Resultaten van de gemeenten op het gebied van mondiaal beleid in behaalde scores per provincie

6 Gemeentelijk klimaatbeleid

Op dit moment is 20 procent van de wereldbevolking verantwoordelijk voor 63 procent van de emissie van CO₂. Onze uitstoot heeft dus een groot effect op mondiaal niveau. Voor Nederland betekenen de internationale afspraken die in 1997 in Kyoto gemaakt zijn over de reductie van broeikasgassen dat tussen 2008 en 2012 de uitstoot van broeikasgassen 7% minder moet zijn dan in 1990. De gemeenten spelen hierin een belangrijke rol omdat zij contact hebben met de betrokkenen die de reductie van broeikasgassen kunnen realiseren. Bij het terugdringen van CO₂ moet men niet alleen denken aan duurzaam en alternatief energiebeleid maar ook aan duurzaam bouwen, duurzame mobiliteit en een beter beheer van de natuurlijke grondstoffen. De vragenlijst klimaat bestaat nu uit een algemeen gedeelte en de onderdelen: gemeentelijke gebouwen en installaties, duurzaam bouwen, bedrijven en verkeer en mobiliteit. In deze vragenlijst gaat het vooral over het verminderen van de productie van broeikasgassen. Maar ook de effecten van klimaatverandering zijn merkbaar. Toenemende neerslag, stijging van de zeespiegel, overstromingen rond de rivieren zijn tekenen aan de wand. In de vragenlijst 'water' komen een aantal van deze onderwerpen terug.

6.1 Vragen

De opbouw van de vragenlijst sloot nauw aan bij de 'menukaart' zoals die ontwikkeld is in het kader van het gemeentelijk klimaatconvenant. De Novem is een van de instanties die in nauwe samenwerking met het rijk en gemeenten werkt aan een nauwkeurige analyse, de klimaatscan. In overleg met de onderzoekers van de Novem is besloten voor een eenvoudige en goed communiceerbare vragenlijst die ook voor de betrokken ambtenaren een aanvulling op het beeld zal betekenen. Waar de Novem actief was met het maken van de klimaatscan werden lokale maatschappelijke organisaties gewezen op de mogelijkheid om samen met energievoordrager en Novem het onderzoek uit te voeren.

De vragenlijst is, net als de menukaart voor het gemeentelijk klimaatconvenant, verdeeld in het specifieke gemeentelijk (energie) beleid, duurzaam bouwen, bedrijven en verkeer en vervoer. Net als bij de vragenlijst 'mondiaal' konden in totaal 40 punten verzameld worden.

1	Gaat uw gemeente dit jaar concreet aan de slag met het gemeentelijk klimaatconvenant?	2
2	Uw gemeente beschikt over een energiebeleidsplan waarin uitdrukkelijk naar klimaatproblematiek wordt verwezen.	2
3	Uw gemeente is voornemens, op basis van een raadsbesluit, om in de komende collegeperiode klimaatbeleid zodanig vorm te geven dat de meeste aspecten van klimaatbeleid doorwerken in de relevante beleidsterreinen.	2
4	Heeft uw gemeente een ambtenaar energiebesparing/ duurzame energie in dienst, alléén of in gewestelijk verband?	1
5	In uw gemeente is sprake van een actieve en gestructureerde samenwerking op het gebied van klimaat/energiebeleid met actoren in uitvoering	2
6	Uw gemeente heeft het energiebeleid breed naar de bevolking en doelgroepen gecommuniceerd met verwijzing naar klimaatproblematiek.	2
7	Heeft uw gemeente meetbare doelen gesteld, uitgedrukt in concrete reducties in kilowattuur en/of m3 gas per werkplek of volume gebouw, voor haar gemeentelijke gebouwen en/of andere openbare gebouwen onder beheer bij de gemeente.	2
8	Is voor de uitvoering van het beleid duurzaam bouwen een coördinator vrijgesteld?	2
9	Is er voor de uitvoering van het beleid duurzaam bouwen een structureel budget aanwezig?	1
10	Is in uw gemeente een convenant duurzaam bouwen getekend?	1
11	Indien de gemeente een convenant duurzaam bouwen kent, wordt dit convenant structureel uitgevoerd?	2
12	Wordt elk nieuwbouw- en grootschalig renovatie- of sloopplan in een zeer vroeg stadium op de eisen van duurzaam bouwen doorgelicht?	1
13	Houdt de gemeente bij hoeveel duurzaam gebouwde en gerenoveerde huizen en gebouwen binnen de gemeentegrenzen staan en welke maatregelen daarbij zijn getroffen?	1
14	Is het voor eigen projecten van de gemeente verplicht om bij het gebruik van tropisch hardhout, gebruik te maken van hardhout met het FSC-keurmerk (zowel bij bouwprojecten als bij groenvoorzieningen)	2
15	Geeft uw gemeente intensief voorlichting aan haar burgers gericht op energiebesparing?	2
16	Stimuleert uw gemeente het Energie Prestatie Advies?	1
17	Was er in uw gemeente per 1 januari 2002 per 100 huishoudens minstens één zonneboiler geplaatst?	1
18	Is in uw gemeente, per 1 januari 2001, per honderd huishoudens minstens één vierkante meter zonnepaneel geplaatst?	1
19	Geeft uw gemeente intensief voorlichting aan bedrijven over energiebesparing?	1
20	Is het energie en/of klimaatvraagstuk een onderdeel van het beleid op verkeer & vervoer?	1
21	Stimuleert uw gemeente gericht het openbaar vervoer en het gebruik van de fiets?	2
22	Zijn in uw gemeente meer dan de helft van de woonstraten als 30 km zone aangewezen?	1
23	Heeft uw gemeente met de verschillende groepen burgers en bewoners zoals kinderen en ouderen, een analyse gemaakt van knelpunten op het gebied van verkeersveiligheid?	2
24	Zijn bij alle scholen speciale voorzieningen getroffen voor het veilig maken van aan- en afvoerroutes en oversteekplaatsen?	2
25	Zijn alle woonwijken/dorpskernen van uw gemeente van 's ochtends 7 uur tot 's avonds 10 uur bereikbaar met het openbaar vervoer?	1

26	Doet uw gemeente mee aan de autovrije dag op 22 september 2002?	1
27	Doet uw gemeente mee aan de nationale straatspeeldag op 29 mei 2002?	1
	Maximumscore	40

6.2 Resultaten

In totaal werden 27 vragen gesteld over het klimaatbeleid. 231 gemeenten reageerden. Het is de vragenlijst met de hoogste response.

De resultaten kunnen van twee invalshoeken bekeken worden. De gemeenten centraal zettend zijn we nieuwsgierig naar de hoogst scorenden. Breda is consequent en voert de lijst aan met 37 van de te behalen 40 punten. Gemiddeld was de score 16.1 punten. De drie daarop volgende gemeenten spotten met het beeld dat alleen grote gemeenten het goed kunnen doen op zo'n complex en geïntegreerd beleidsveld als klimaatbeleid. Bernheze, Ridderkerk en Staphorst weten Breda nauw te volgen en blijven bekende klimaatgemeenten als Heerhugowaard, Amersfoort en Texel nog voor. Staphorst is met ruim 15.000 inwoners een tiende van de grootte van Breda!

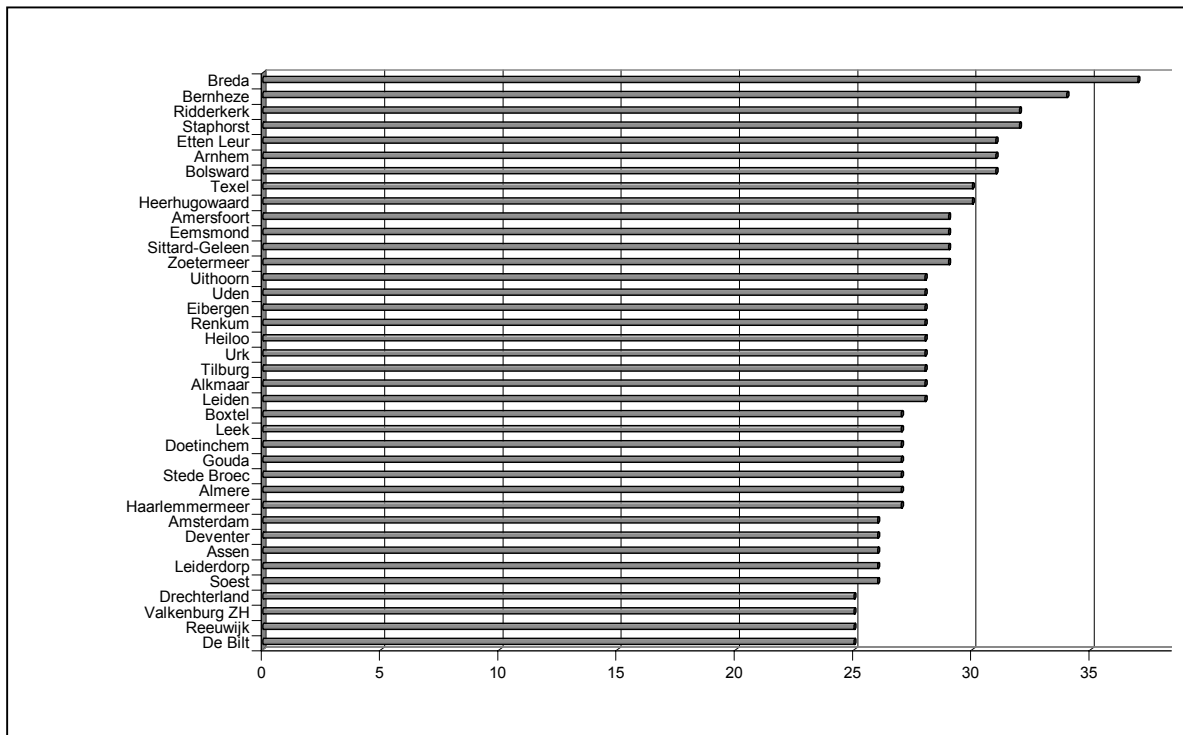
Uiteraard zijn er ook gemeenten die heel laag in hun score eindigen, zelfs met 'nul' punten. Zulke lage scores hadden we niet verwacht waardoor ons computersysteem moeite kreeg om deze resultaten te verwerken. Deze gemeenten die in de 'staart' van deze competitie met knipoog hangen hebben dus een enorme klus voor de boeg. Want geen van de vragen die wij stelden getuigt van overmoed. De spiegel reflecteert een beeld dat uitgaat van realistische en haalbare acties.

Uiteraard is er ook een andere manier om naar de resultaten te kijken. Sommige maatregelen doen het beter dan anderen. We hebben daarom alle positieve reacties van gemeenten op de 19 vragen op een rij gezet en gekeken welke

6.3 Deelgebieden van het klimaatbeleid

Het gemeentelijk klimaatbeleid kan worden verdeeld in een algemeen gemeentelijk deel, een deel gericht op eigen gemeentelijke gebouwen, een deel op duurzaam bouwen, op bedrijven en een deel op verkeer en vervoer. In deze bescheiden rapportage zullen we de analyse niet over elk van deze velden uitwerken maar toch kunnen we een aantal interessante conclusies trekken.

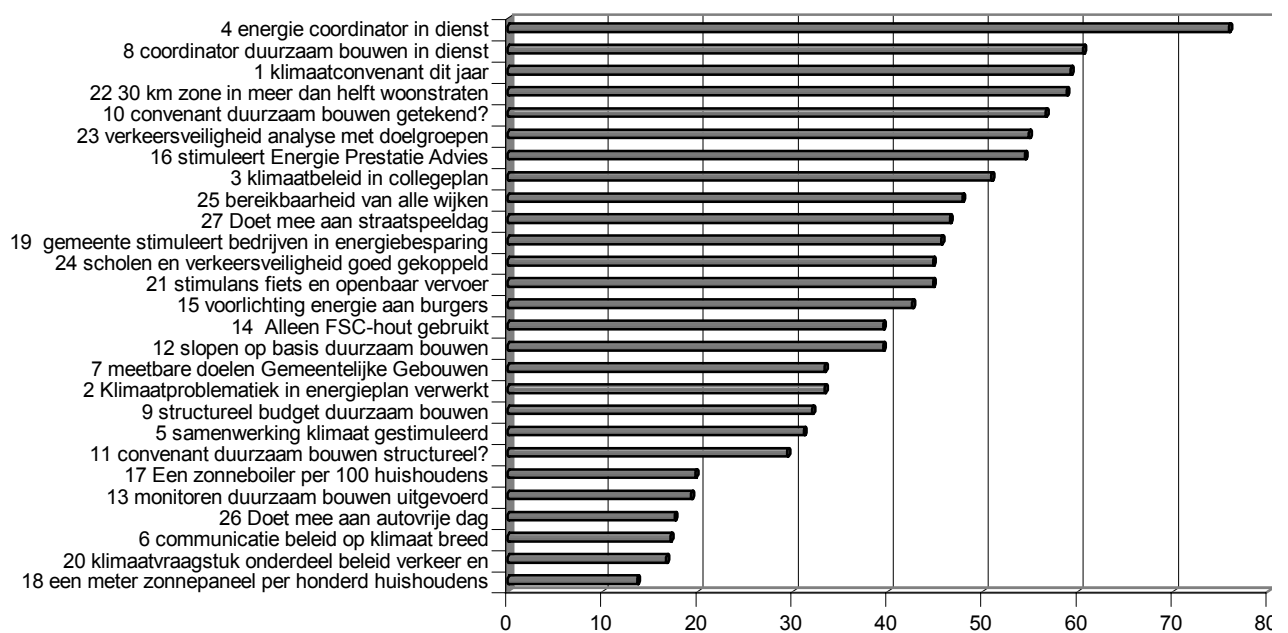
Grafiek 7: Scores van gemeenten die voor de vragenlijst klimaat meer dan 24 punten halen

6.3.1 Het specifieke klimaatbeleid van de gemeente

NCDO stelt een aantal strategische vragen. 75% van de gemeenten heeft een energiecoördinator in dienst en bijna 60% van de gemeenten is van plan om zich aan te sluiten bij het gemeentelijk klimaatconvenant. Dat zijn hoopvolle tekenen. In de helft van de gemeente komt het klimaatbeleid ook in collegeplannen aan de orde. Uitvoerend beleid loopt vaak achter bij goede intenties en dat blijkt ook hier. In het feitelijke energieplan is klimaatproblematiek nog veel minder doorgedrongen. In ruim 30% van de gemeenten is dat het geval. In minder dan een derde van de gemeente wordt structureel samengewerkt tussen partijen als woningcorporaties, bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties op het klimaat of energiebeleid. In slechts 15% van de gemeenten wordt het energiebeleid breed naar de bevolking gecommuniceerd en klimaatproblematiek in verband met energiebesparing genoemd.

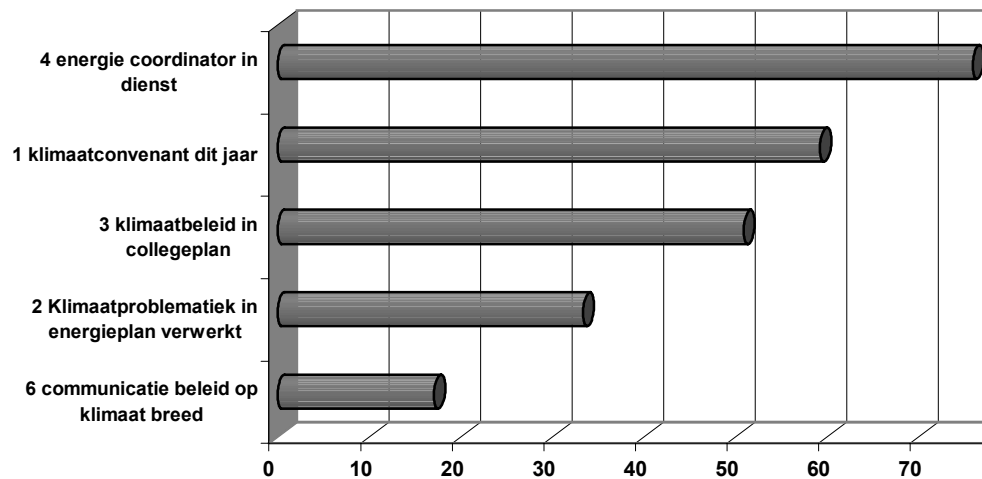
Grafiek 8: Percentages positief beantwoorde vragen per beleidsmaatregel betreffende het thema 'klimaat'

Dat betekent dat in bijna 85% van de gemeenten met klimaatproblematiek naar buiten toe eigenlijk niets gedaan wordt, ondanks het feit dat bijna 60% van de gemeenten met de thematiek aan de gang willen. Juist op communicatief vlak lijkt dus een grote achterstand te bestaan.

Aanvullend daarop blijkt ook dat gemeenten 'intern' de goede intenties nog niet echt 'hard' maken. 77% van de gemeenten geeft aan nog geen concrete meetbare doelstellingen voor energiegebruik in haar eigen gebouwen te hebben vastgesteld.

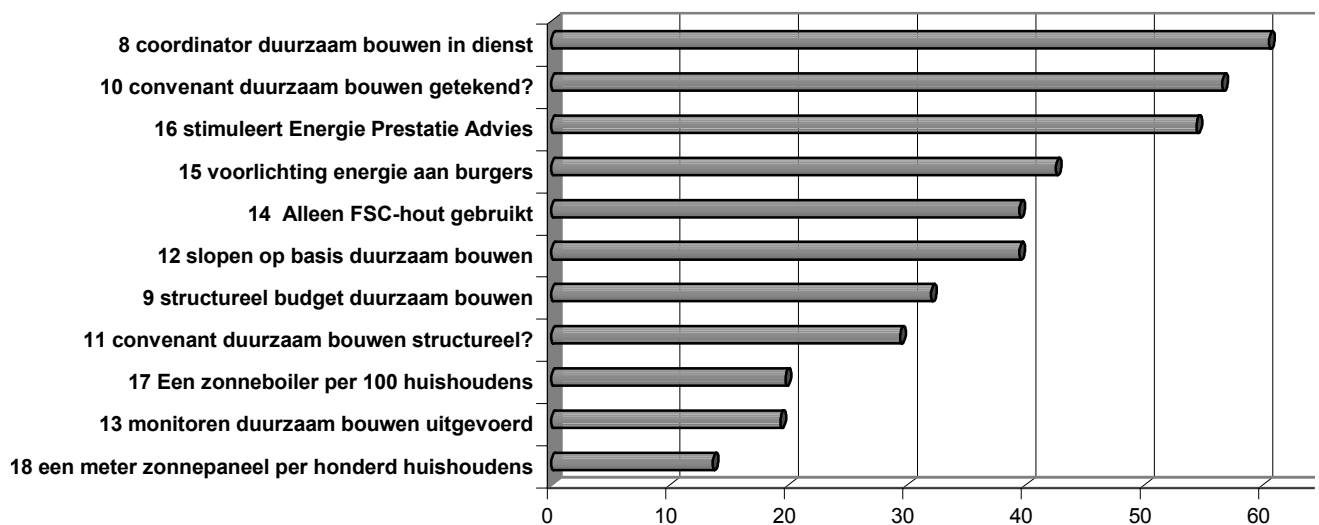
Grafiek 9: Percentages positief beantwoorde vragen over een aantal algemene gemeentelijke beleidsthema's

6.3.2 Beleid gericht op duurzaam bouwen

Ook bij het thema duurzaam bouwen valt op dat meer dan de helft van de gemeenten een coördinator duurzaam bouwen heeft maar minder dan een derde van de gemeenten daarvoor structureel geld opzij zet. Een zonneboiler per honderd inwoners (doelstelling van de Nederlandse regering voor het jaar 2000) wordt slechts in 20% van de gemeenten gehaald terwijl datzelfde resultaat voor zonnepanelen nog veel verder achterblijft bij de uitgangspunten van het landelijk beleid! Hoe het werkelijk 'gaat' met het duurzaam bouwen wordt slechts in 20% van de Nederlandse gemeenten structureel gevolgd. Dus 80% van de Nederlandse gemeenten voert misschien wel een beleid op dit gebied uit maar registreert niet of nauwelijks wat daar de resultaten van zijn!

Grafiek 10: Percentages positief beantwoorde vragen over een aantal specifieke vragen die duurzaam bouwen betreffen

6.3.3 Verkeer en Vervoer

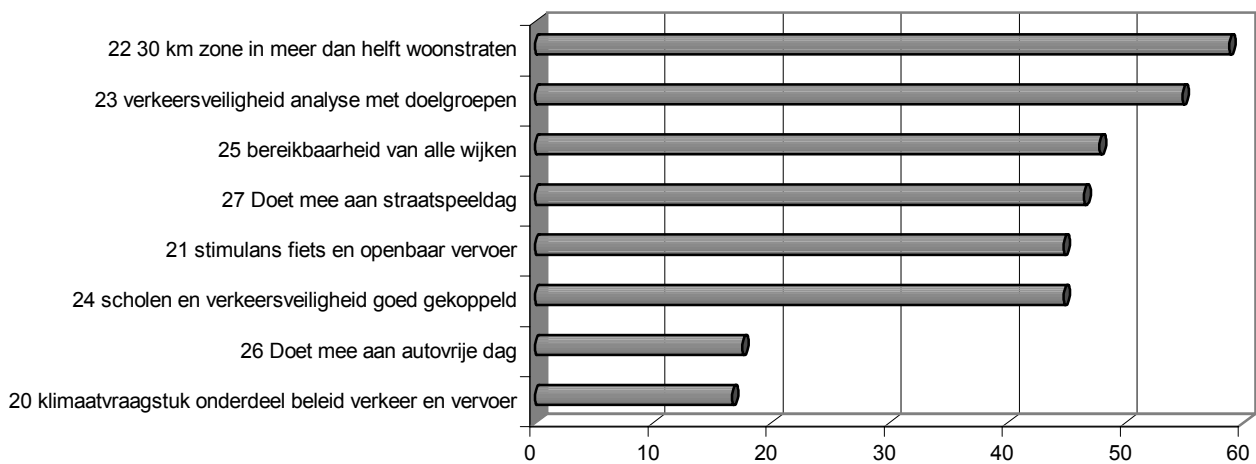
We stellen acht vragen over verkeer en vervoer. Veel te weinig voor een complex onderwerp maar ondanks deze beperking biedt de uitkomst een gedifferentieerd en interessant beeld.

Zo blijkt dat nog meer dan 40% van de Nederlandse gemeenten niet voldoet aan de afspraak van 1997 om voor de helft het 'verblijfsgebied' de maximumsnelheid 30 km/uur te maken. In bijna de helft van de Nederlandse gemeenten is nog geen (participatieve) analyse gemaakt van het verkeersveiligheidsprobleem. Ook de bereikbaarheid is een thema. Mensen nemen de auto niet alleen omdat het een makkelijk en aantrekkelijk vervoermiddel is. Ze doen het ook omdat hun woonplek onvoldoende bereikt wordt met het openbaar vervoer. In meer dan de helft van de gemeenten zijn er woonwijken en dorpskernen die voor 7 uur 's ochtends of na 10 uur buiten het bereik van het openbaar vervoer vallen.

Opvallend vonden we het feit dat bij ruim 50% van de Nederlandse gemeenten geen afdoende inventarisatie is gemaakt van verkeersveiligheid rond scholen. We vragen de gemeenten of bij alle scholen speciale voorzieningen zijn getroffen. Waar dat niet nodig is willen we weten waaruit dat blijkt. Het is blijkbaar niet vanzelfsprekend dat voor deze kwetsbare groep sluitende maatregelen genomen worden.

Ruim 50% van de gemeenten geeft aan dat het fietsgebruik en openbaar vervoer niet specifiek gestimuleerd worden. Mensen associëren het autogebruik veelal niet met 'energieproblematiek', terwijl het direct en indirect gebruik van de auto een belangrijke factor is in de Nederlandse energiehuishouding. In 15% van de gemeenten wordt dat in het verkeer & vervoersbeleid onderkend.

Grafiek 11: Percentages positief beantwoorde vragen betreffende een aantal specifieke onderwerpen rond verkeer & vervoer

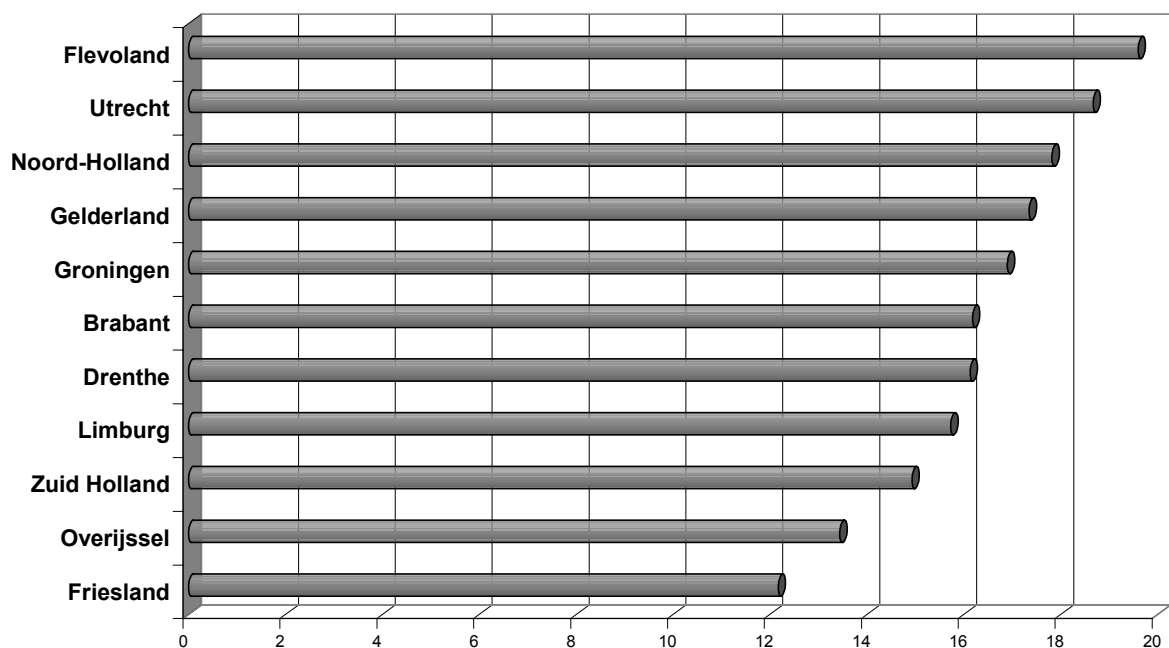
6.4 Provinciale verschillen in klimaatbeleid

Gemiddeld scoren de gemeenten in Nederland 16.1 punt van de te behalen 40 punten. Dat betekent dus dat er nog heel veel ruimte is voor beleidsontwikkeling bij de meerderheid van de Nederlandse gemeenten. De verschillen zijn regionaal significant. Doordat bijna de helft van de Nederlandse gemeenten reageerde op de vragenlijst is het beeld ook representatief. Behalve voor Zeeland waar een andere monitor wordt gebruikt en de duurzaamheidsspiegel niet is uitgezet.

De provincie Flevoland scoort met gemiddeld bijna 20 punten het hoogste met het gemeentelijk klimaatbeleid, kort gevolgd door provincies Utrecht en Noord-Holland. De

provincies Overijssel en Friesland scoren ruim beneden het gemiddelde. De lage score van Friesland, met 12 punten, is gedeeltelijk toe te schrijven aan het ontbreken van Leeuwarden in het totaalbeeld. Leeuwarden zal zeker hoog eindigen in de totaalscore en daarmee Friesland optrekken naar het landelijk gemiddelde. Deze situatie laat tegelijk zien dat het energiebeleid nog moeilijk de dunner bevolkte delen van Nederland, met kleinere gemeenten en kernen, bereikt.

Grafiek 12: Gemiddelde scores per provincie voor de gemeentelijke inspanning op het gebied van klimaatbeleid (Zeeland ontbreekt)

7 Gemeentelijk waterbeleid

Water is een belangrijk thema in de 21ste eeuw. Wereldwijd is er een gebrek aan zuiver drinkwater en een probleem met verdroging. Zelfs het Noord Hollandse Waterland wordt genoemd als een belangrijk verdrogings- probleemgebied. Verder doen er zich problemen voor bij de zuivering van afvalwater als gevolg van het lozen van chemicaliën in de rivieren. De essentie van veranderingen in watersystemen is voor een belangrijk deel gelegen in de kwantiteits- en kwaliteitsproblemen rondom grond- en oppervlakte water. De beschikbaarheid van water wordt steeds minder vanzelfsprekend en hangt vooral af van (her)gebruik en beheer van de voorraad. Daarom is het van belang dat gemeenten, waterschappen en provincies, maar ook het bedrijfsleven, de agrarische sector en de consument, het water op een duurzame manier beheren. Dit komt er op neer uitvoeringsplannen op te stellen voor aanpassing van beheer in het gebruik; met andere woorden water te sparen als het kan, er zuinig mee om te gaan en prioriteiten te stellen (zuiver drinkwater) bij het gebruik ervan. De lijst 'water' benadrukt het waterbeheer en het creëren van een groter draagvlak voor watermanagement. Voor de Provincie Noord-Holland zijn aanvullende watervragen gesteld. Deze vragen, die in het vervolg van de Lokale Duurzaamheidsspiegel (versie 2003) een landelijke rol krijgen, gaan meer in op de wensen van de Commissie Waterbeheer 21ste Eeuw. In deze rapportage worden deze aanvullende vragen nog niet meegenomen.

7.1 De vragen

1 Beschikt uw gemeente, zelf of in regionaal verband, over een waterplan?	3
2 Indien er een waterplan is, zijn bij het samenstellen daarvan maatschappelijke organisaties, bedrijfsleven en andere instellingen betrokken?	2
3 Is gescheiden riolering uitgangspunt bij grootschalige renovatieprojecten in de gemeente?	3
4 Experimenteert de gemeente met andere vormen van verwerking van rioolwater, zoals infiltratiebekkens?	1
5 Heeft uw gemeente, bij de aanleg van stoepen, wegen en parkeerplaatsen, een beleid gericht op het zoveel mogelijk 'open' houden van de bodem zodat regenwater kan infiltreren?	2
6 Is het beleid in uw gemeente om in nieuwbouwwijken of bij grootschalige renovatie van wijken, het regenwater zoveel mogelijk via de oppervlakte naar sloot of veld af te voeren?	1
7 Stimuleert de gemeente het gebruik van regenwater of grijs water?	2
8 Koppelt de gemeente de rioolheffing aan de rekening van het drinkwatergebruik voor huishoudens (smal waterspoor)?	3
9 Voert de gemeente een actief voorlichtingsbeleid naar de bevolking op het gebied van waterbesparing?	2
10 Wordt in het Gemeentelijk Rioleringsplan expliciet aandacht besteed aan besparing van het watergebruik bij huishoudens en bedrijven?	2
11 Is in het jaar 2000 de vervuiling door het riool met 50% teruggebracht t.o.v. de vervuiling in 1985?	2
12 Weet de gemeente wat de kwaliteit van het oppervlaktewater binnen haar	2

grenzen is, ook op plaatsen waar overstorten zijn?	
13 Wordt bij onderhoud en inrichting van het openbaar water (sloten en plassen) uitgegaan van een natuurlijke inrichting?	2
14 Geeft de gemeente voorlichting aan bedrijven op het gebied van waterbesparing?	3
Totaal	30

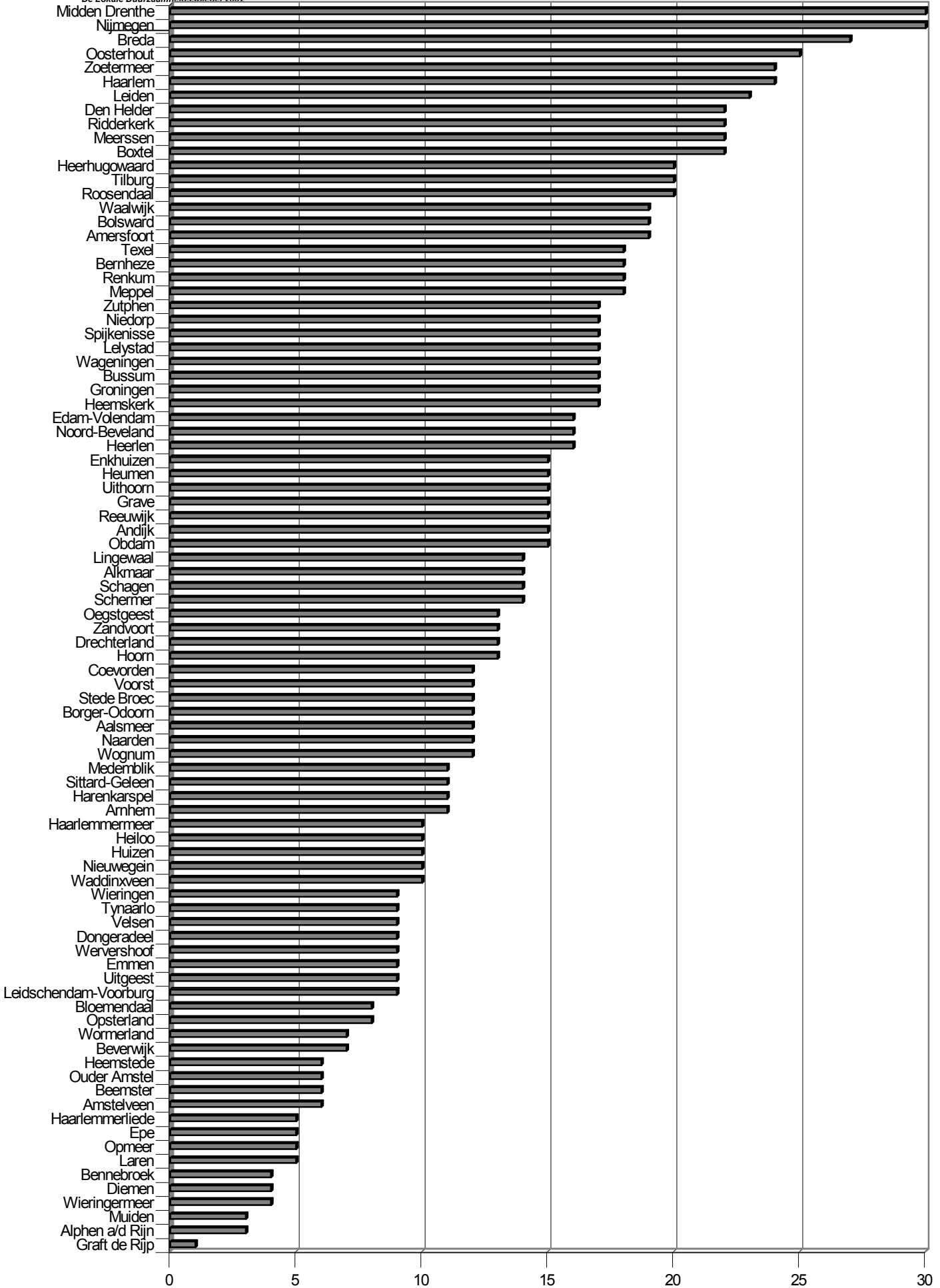
7.2 Resultaten

89 gemeenten reageerden op de vragenlijst. Vooral uit Noord-Holland kwamen veel enquêteformulieren terug omdat daar specifiek, met een aanvullende vragenlijst, achteraan gebeld werd. De overige lijsten waren bijna steeds deel van de 'Lokale Duurzaamheidsspiegel' die door maatschappelijke organisaties werd uitgezet in hun gemeente.

Dit betekent dat we voorzichtig om moeten gaan met het extrapoleren van de gegevens naar een landelijk beeld. De conclusies die we nu trekken moeten gezien worden als een voorzichtige indicatie, vooral betrekking hebbend op het beeld in Noord-Holland.

Direct valt op de verschillen tussen de gemeenten zeer groot zijn. Twee gemeenten halen de maximum score van 30 punten; Midden Drenthe en Nijmegen. Ook Breda, Zoetermeer, Haarlem en Leiden scoren hoog.

De gemiddelde score is 13,5. Dat betekent feitelijk dat veel gemeenten belangrijke kansen laten liggen. Het is, voor een land waarin water zo'n belangrijke rol speelt, een lage score.

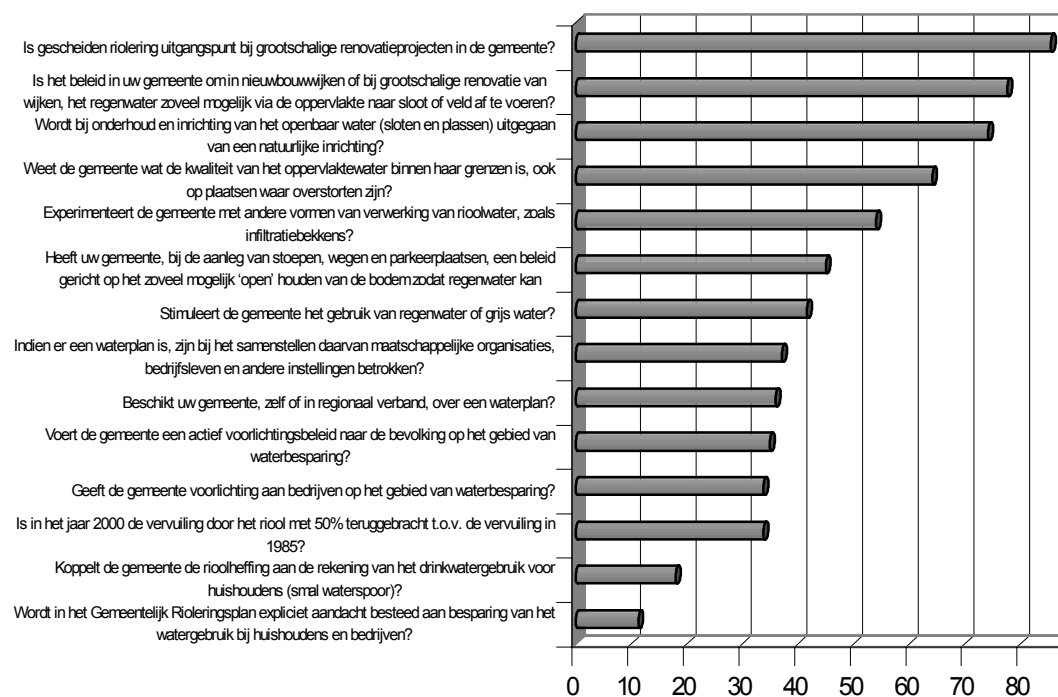

Ook uit de concrete maatregelen blijkt dat gemeenten op het basale waterbeleid nog veel terrein te winnen hebben. Gescheiden riolering is breed doorgedrongen, net als het streven om regenwater in nieuwbouwwijken zoveel mogelijk via sloot of veld af te laten voeren. Eigenlijk gaat het hierbij om richtlijnen waar alle gemeenten zich aan moeten houden. Zo is het interessant te toch nog bijna 40% van de gemeenten niet de waterkwaliteit binnen haar eigen grenzen kent.

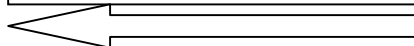
Waterplannen moeten nog in bijna 70% van de gemeenten geschreven worden terwijl in evenveel gemeenten geen actief voorlichtingsbeleid is naar de bevolking op het gebied van waterbesparing.

Al geruime tijd geleden werd afgesproken dat de vervuiling door het riool met 50% teruggebracht moest worden in het jaar 2000. Eikjaar daarvoor was 1985. Bijna 70% van de gemeenten geeft aan hier niet aan te voldoen, vaak ook omdat ze überhaupt geen overzicht hebben van de waterkwaliteit en de belofte dus een loze zou zijn. Het gemeentelijk rioleringsplan is in de regel een uitvoeringsplan voor de technische bouw van de riolen. Dat daarbij aandacht besteed zou kunnen worden aan watergebruik bij huishoudens en bedrijven speelt voor slechts 10% van de gemeenten.

Grafiek 14: Percentage gemeenten dat positief reageert op vragen betreffende het gemeentelijk waterbeleid (totaal aantal reacties: 89)

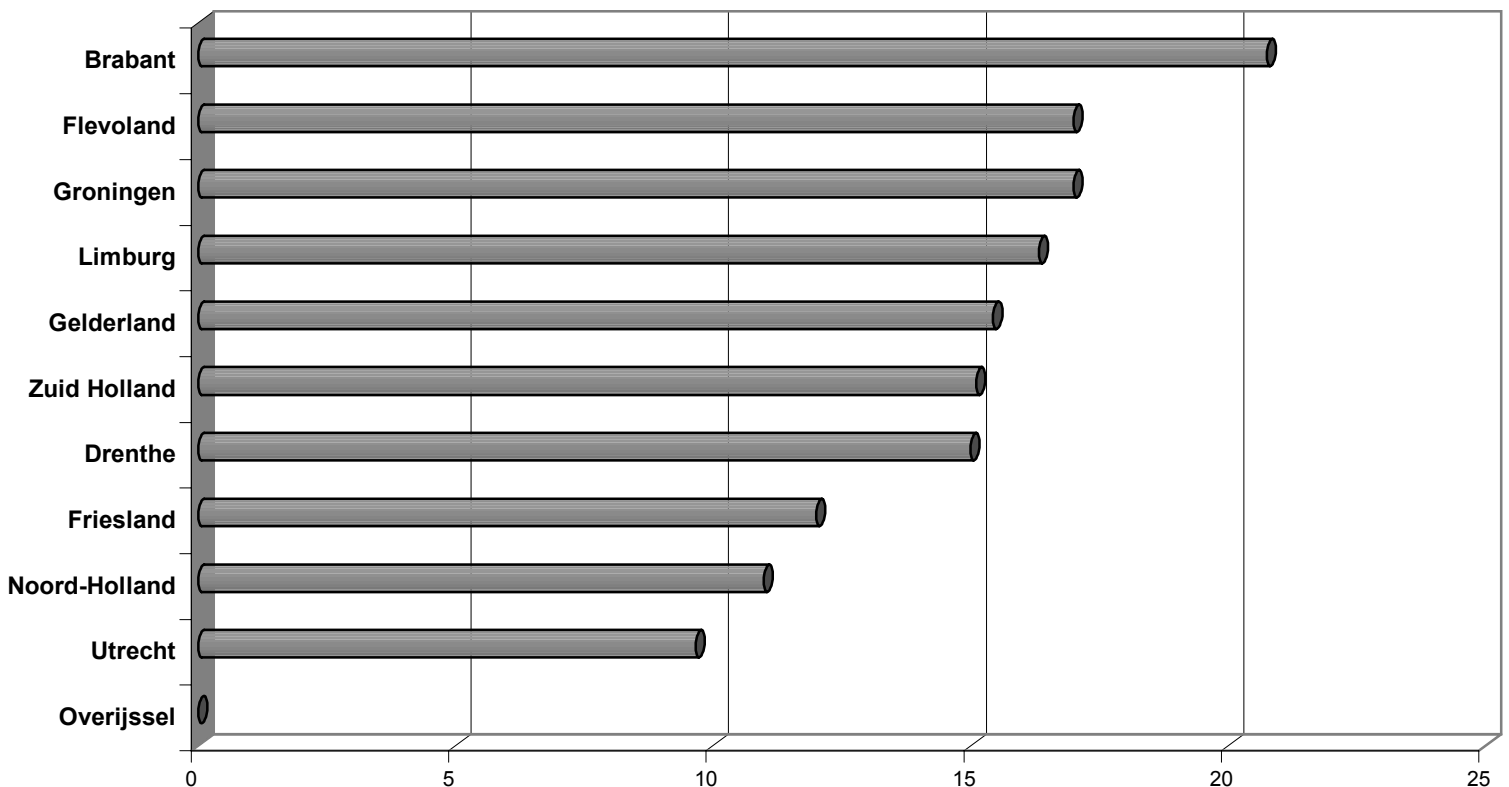
Grafiek 13: De scores van Nederlandse gemeenten op de vragenlijst water in de Lokale Duurzaamheidsspiegel 2002

7.3 Provinciale verschillen

Het is een hachelijke zaak om de provincies te vergelijken bij een response van 89 gemeenten waarvan bijna de helft uit Noord-Holland. Het gaat om een indicatief beeld waarbij opvalt dat Noord-Holland met gemiddeld 11 punten laag scoort. De overige 43 gemeenten halen gemiddeld ruim 15 punten! De lage score van Utrecht wordt bereikt met slechts twee gemeenten en geeft daarom geen goed beeld van de prestaties van de provincie. Ook het beeld van Limburg en Flevoland is door het lage aantal gemeenten niet representatief. In 2003 zullen de watervragen aangevuld worden en landelijk worden uitgezet zodat een dekkend beeld wordt verkregen.

Grafiek 15: De gemiddelde scores per provincie voor de vragenlijst water. Scores van Utrecht, Limburg en Flevoland zijn opgebouwd uit een beperkt aantal gemeenten.

8 Gemeentelijk beleid Ruimte & Groen

Langzaam maar zeker dringt het besef door dat wie de biodiversiteit uitholt, hakt aan de wortels van de beschaving. Op aarde leven waarschijnlijk miljoenen soorten planten en dieren. Elke soort heeft zijn eigen functie en betekenis in een ingewikkeld netwerk van onderlinge afhankelijkheid. De laatste tientallen jaren sterven soorten sneller uit dan tevoren. Dit hangt samen met het verlies van natuurlijke gebieden overal ter wereld. Ruwweg twee derde van het vruchtbare aardoppervlak is in cultuur gebracht. Door een steeds intensiever landgebruik neemt ook de biologische diversiteit van de cultuurlandschappen af waardoor bijvoorbeeld soortenrijke graslanden verdwijnen. De mens en de natuur zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Ook cultuurlandschap is een belangrijke drager van biodiversiteit. Het is maar de vraag of we in Nederland nog 'natuur' hebben. Bij het beheer van ons landschap ligt de nadruk op het duurzaam gebruik en beheer daarvan. Dat betekent ruimte bieden aan de grote verscheidenheid van planten en dieren die hier van nature thuis hoort. Vanzelfsprekend hebben gemeenten hiermee te maken. De lijst 'groen en ruimte' is grotendeels ongewijzigd ten opzichte van 2001. Het geeft inzicht in hoe duurzaam de gemeenten omgaan met een leefbare inrichting van de ruimte die zij tot haar beschikking heeft. Concreet gaat het om de ruimtelijke inrichting: bijvoorbeeld agrarisch natuurbeheer en de vraag of de gemeente nadenkt over een ecologische hoofdstructuur waarlangs dieren en planten kunnen bewegen.

8.1 De vragen

1	Beschikt uw gemeente over een plan waarin beleid op biodiversiteit, ecologische structuur en landschap wordt uitgewerkt?	2
2	Is er in uw gemeente een beleidsambtenaar die zich uitdrukkelijk bezig houdt met natuur en biodiversiteit?	2
3	Is bij het tot stand komen van deze structuurvisie of dit landschapsplan sprake geweest van een brede samenwerking met maatschappelijke organisaties, burgers en bedrijven?	2
4	In elke gemeente zijn wel volkstuinjes en mensen beheren ook hun eigen tuin: stimuleert de gemeente natuurvriendelijk tuinieren?	2
5	Stimuleert de gemeente bij haar groenbeheer expliciet een vegetatie die past bij de lokale ecologische omstandigheden?	2
6	Stimuleert de gemeente in haar bermbeheer de versterking van de natuurlijke en bloemrijke vegetatie?	2
7	Is er binnen de gemeente een 'natuur' en/of 'vlindertuin'?	2
8	Stimuleert en faciliteert uw gemeente schooltuinen?	1
9	Wordt in uw gemeente, samen met de bevolking, de ontwikkeling van biodiversiteit in de gaten gehouden (monitoring)?	1
10	Heeft de gemeente overzicht van de soorten rijkdom van de planten (flora) binnen de gemeentegrenzen?	2
11	Heeft de gemeente overzicht van de soorten rijkdom van de dieren (fauna) binnen de gemeentegrenzen?	2
12	Analyseert én publiceert de gemeente veranderingen op het gebied	1

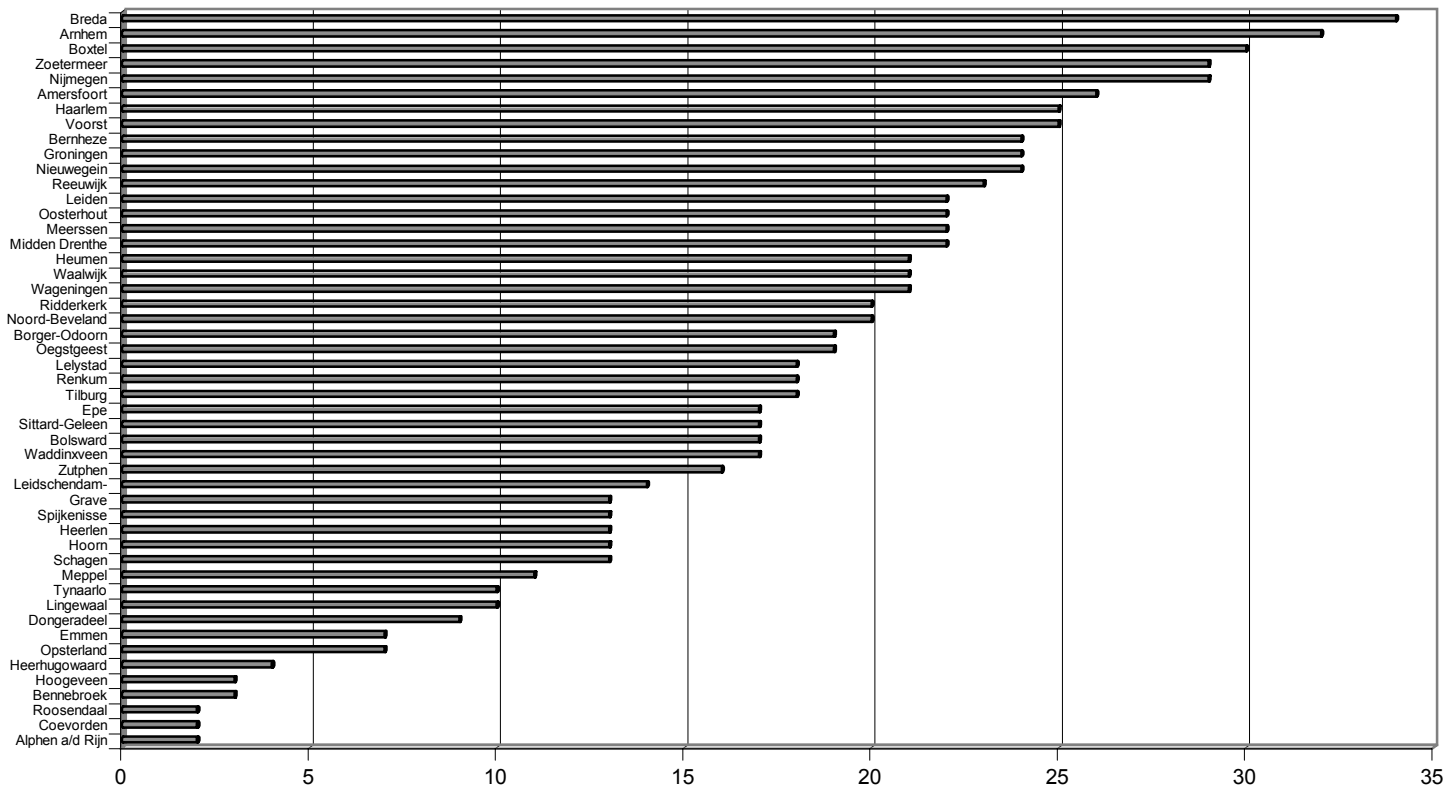
	van biodiversiteit binnen haar grenzen. ?	
13	Houdt de gemeente de 'rode lijstsoorten' bij die binnen de gemeentegrenzen voor komen?	3
14	Voert uw gemeente gerichte actie om de leefomgeving van deze 'rode lijstsoorten' veilig te stellen of te verbeteren?	1
15	Heeft de gemeente chemische bestrijdingsmiddelen bij groenbeheer en onderhoud van de bestrating afgezworen?	2
16	Is duurzaamheid uitgangspunt voor de inrichting en het beheer van de industrieterreinen in uw gemeente?	2
17	Bij het uitvoeren van bouwplannen, zoals het bouwen van wijken of wegen in een weiland of bos: compenseert de gemeente de verloren gegane groene ruimte door elders natuurfuncties te versterken?	1
18	Heeft uw gemeente een structureel budget voor 'Leren voor Duurzaamheid/NME'?	2
19	Stimuleert uw gemeente het gebruik van biologisch geteelde producten?	2
	Maximum resultaat	34

8.2 De resultaten

49 gemeenten reageerden op de enquête, die grotendeels werd afgenomen door maatschappelijke organisaties. De gemiddelde score voor de 34 te behalen punten was 17.2. De gemeente Breda wist op alle vragen positief te antwoorden, kort daarop gevolgd door de gemeenten Arnhem, Boxtel en Zoetermeer. Ook bij deze vragenlijst zijn gemeenten die zeer laag scoren.

Het aantal gemeenten laat geen analyse toe van de afzonderlijke provincies. Een gedetailleerde analyse van de afzonderlijke gemeenten verraad geen specifiek patroon. Grote en kleine gemeenten kunnen hoog en laag scoren. Hetzelfde geldt voor verstedelijkte gebieden, gemeenten met veel agrarisch gebied of gemeenten met veel openbaar groen. Er is geen trend aan te wijzen.

Grafiek 16: De eindscores van de 49 gemeenten op het gebied van ruimte en groen.

8.2.1 De resultaten per maatregel

Natuurlijk zijn 49 gemeenten onvoldoende basis om algemene uitspraken te doen. Het gaat om 10% van de Nederlandse gemeenten waarvan we een beeld hebben. Daarbij gaat het om gemeenten met een actief maatschappelijk veld dat in staat is geweest om de arbeidsintensieve klus van de Lokale Duurzaamheidsspiegel te klaren. Geen aselechte groep dus. We beperken ons in de analyse dan ook tot deze groep en doen geen uitspraken over de 'Nederlandse' gemeenten in het algemeen.

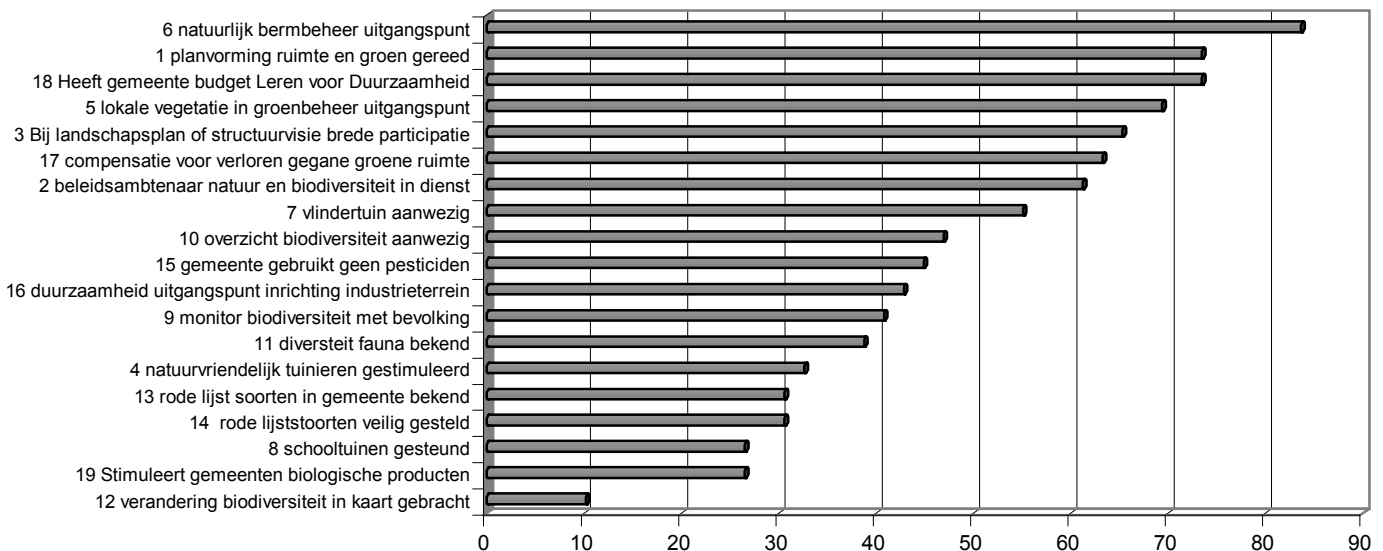
Natuurlijk bermbeheer is stevig doorgedrongen bij de geënquêteerde gemeenten. Meer dan 80% neemt het dan uitgangspunt. In ruim 70% van de gemeenten is de planvorming over ruimte en groen gereed en is er een budget 'Leren voor Duurzaamheid' (veelal de oorspronkelijke Natuur- en Milieu Educatie). De meerderheid van de gemeente heeft een beleidsambtenaar 'natuur en biodiversiteit' in dienst. Dat hoeft natuurlijk geen fulltime functie te zijn. In kleinere gemeente is het veelal een

ambtenaar die verantwoordelijk is voor het openbaar groen en daarbij ook de ecologische dimensie in de portefeuille heeft.

In de uitvoering zijn de scores lager. Meer dan 50% van de gemeenten gebruikt bestrijdingsmiddelen in het groenbeheer en in bijna 60% van de gemeenten reikt dit beleidsveld nog niet zo ver dat ook bedrijventerreinen duurzaam ingericht worden. Het stimuleren van natuurvriendelijk tuinieren is voor veel gemeenten nog een volledig particuliere zaak. In 30% van de gemeenten wordt dat anders gezien en stimuleert de lokale overheid het natuurlijk beheer van voor- en achtertuin.

De geënquêteerde gemeenten doen niet zoveel aan biodiversiteit. Vaak zijn er wel lokale groepen van het IVN, KNNV of jeugdbonden voor natuurstudie die inventarisaties verrichten van planten en dieren. En de gemeente stimuleert dat ook regelmatig als educatief instrument. Bijvoorbeeld door de bevolking er breder bij te betrekken. Maar naar de verandering van de biodiversiteit kijkt slechts 10% van de onderzochte gemeenten. 30% van de gemeenten bevestigt te weten welke 'rode lijst soorten' (de zeldzame planten en dieren) in hun gebied voorkomen en dat bewustzijn leidt er in bijna alle gevallen ook toe dat de gemeente zich inspant om hun leefgebied veilig te stellen.

Grafiek 17: Percentages positief beantwoorde vragen Ruimte en Groen

9 Gemeentelijk sociaal beleid

Duurzame ontwikkeling heeft meerdere dimensies, dan een ecologische en een economische alleen. Onze economische ontwikkeling zal op duurzaamheid gebaseerd moeten zijn, anders is ze per definitie onrechtvaardig en eindig. Hier komt de sociale dimensie van duurzaamheid aan de orde. Iedereen moet er op kunnen vertrouwen dat er genoeg is voor iedereen en dat er een grote maatschappelijke bereidheid is om dat te bewerkstelligen. De wereld is zowel ecologisch als economisch nauw verbonden. We merken dat als een land economisch of ecologisch aan de afgrond staat. Dan komen er vluchtelingen en migranten onze kant op. Veel van de economische en ecologische problemen in het 'zuiden' vinden hun oorzaak in de ongelijke verdeling tussen noord en zuid. Ook gemeenten spelen een rol als het gaat om duurzaamheid en de verdelingsproblematiek. Denk bijvoorbeeld aan het beleid aangaande toegang tot en deelname van alle bevolkingsgroepen aan arbeid, onderwijs, zorg en huisvesting. Of deelname van alle burgerbevolkingsgroepen aan besluitvormingsprocessen. Maar ook aan maatregelen om dreigende armoede en een grotere kloof tussen arm en rijk onder de bevolking tegen te gaan. De lijst 'sociaal' is hetzelfde gebleven als vorig jaar en benadrukt evenals de lijst 'groen en ruimte', het duurzaamheids- en leefbaarheidaspect. Deelname en betrokkenheid van burgers bij het beleid in hun dorp of stad zijn factoren die de leefbaarheid én duurzaamheid van een gemeente positief kunnen beïnvloeden.

9.1 De vragen

De vragenlijst onderzoekt hoe de gemeenten vorm en inhoud geven aan verschillende kwetsbare groepen in de Nederlandse samenleving. Duurzame ontwikkeling vereist niet alleen dat de gemeente maatregelen neemt die te maken hebben met het milieu of met het mondiale vraagstuk van de verdelingsproblematiek. Leefbaarheid is ook een sociale kwestie. Een gemeente die op dit punt serieus het hoofd weet te bieden aan de problemen die kwetsbare groepen in de samenleving ondervinden als gevolg van een onevenredige verdeling van bijvoorbeeld arbeid en zorg, levert op zijn minst een bijdrage aan de toegankelijkheid van groepen burgers om deel te nemen aan de samenleving. Het is interessant om te zien hoe de gemeenten omgaan met het vraagstuk van leefbaarheid in de gemeenten. Vandaag de dag een steeds nijpender wordende kwestie.

We willen weten wat gemeenten doen aan jongerenbeleid, aan migranten en vluchtelingenbeleid, emancipatiebeleid en gehandicaptenbeleid. Dat kan tot uiting komen in participatie in de besluitvorming, in samenwerkingsrelaties om inburgering van nieuwkomers te bevorderen of in een notitie die het probleem van uitgeprocedeerde asielzoekers beschrijft. Maar ook een beleidsnota voor emancipatie van vrouwen, migranten en gehandicapten vallen daaronder. Of nog dichter bij huis: het eigen personeelsbeleid van de gemeente.

We vragen veel over hoe de gemeenten omgaan om tegemoetkoming aan lastenverlichting van de minder financieel draagkrachtigen in onze samenleving zoals langdurige minima, minima met kinderen, ouderen met een minimum inkomen, gedeeltelijk arbeidsongeschikten, langdurig werklozen en alleenstaande ouders met kinderen van vijf jaar of ouder. Ook stellen we vragen over huisvesting in relatie tot de

bevolking en allerlei voorzieningen. We vinden al deze maatregelen belangrijk omdat we ten tijde van bezuinigingen zien dat de meest kwetsbare groepen in de samenleving de grootste lasten dragen.

1	Steunt uw gemeente, gedurende deze collegeperiode, een 'jongerenraad' of een ander concreet en structureel initiatief om jongeren te betrekken bij de gemeentelijke politiek?	2
2	Zijn de jongeren uit uw gemeente direct betrokken bij het ontwikkelen van het jongerenbeleid?	2
3	Geeft uw gemeente in deze collegeperiode vorm aan beleid op het gebied van nieuwkomers?	1
4	Geeft uw gemeente in deze collegeperiode expliciet aandacht aan de problematiek van uitgeprocedeerde vluchtelingen?	2
5	Heeft uw gemeente een door de raad goed gekeurd Emancipatiebeleid dat na 1997 is bijgesteld?	2
6	Wordt er bij het personeelsbeleid van uw gemeente uitdrukkelijk zorg gedragen voor de samenstelling van het personeel opdat die een evenredige afspiegeling is van de lokale samenleving?	2
7	Krijgen de volgende drie groepen in ieder geval categoriale bijzondere bijstand van de gemeente: a) langdurige minima, b) minima met kinderen en c) ouderen met een minimum inkomen?	2
8	De gemeente maakt het aanvragen van kwijtschelding van gemeentelijke lasten eenvoudiger door a) bijstandsgerechtigden ambtshalve kwijtschelding te verlenen en b) meerjarige kwijtschelding te verlenen (met inkomenstoets).	2
9	De gemeente staat toe dat drie groepen wat kunnen bijverdienen, boven op hun bijstand. Het gaat om a) gedeeltelijk arbeidsgeschikten, b) langdurig werklozen en c) alleenstaande ouders met (alleen) kinderen van vijf jaar of ouder.	2
10	De gemeente bewaakt de kwaliteit van het minimabeleid door de volgende drie maatregelen: a) overleg met een klantenraad, b) een minima-effect-rapportage en c) nieuwe technieken zoals bestandskoppeling of een scan.	2
11	Maakt de gemeente gebruik van lokaal beschikbare gegevens om het beleid t.a.v. de 'armoedeval' te bepalen?	2
12	De gemeente vergoedt schoolkosten voor scholieren in het voortgezet onderwijs als het gezin op het sociaal minimum zit	2
13	Hanteert de gemeente voor alle beleidsterreinen een integraal gehandicaptenbeleid?	2
14	Heeft de gemeente een volkshuisvestingsplan	1
15	Neemt dit plan de belangen van de bewoners als uitgangspunt?	2
16	Hanteert de gemeente normen om het voorzieningenniveau in wijken of dorpskernen op peil te houden?	2
	Maximumscore	30

9.2 De resultaten

De 16 vragen over het sociaal beleid zijn niet onder alle gemeenten in Nederland verspreid. In hoofdzaak is deze vragenlijst afgenomen door lokaal actief maatschappelijke groepen of organisaties in een gesprek met een gemeentelijk ambtenaar als onderdeel van de duurzaamheidsspiegel. 48 gemeenten deden mee.

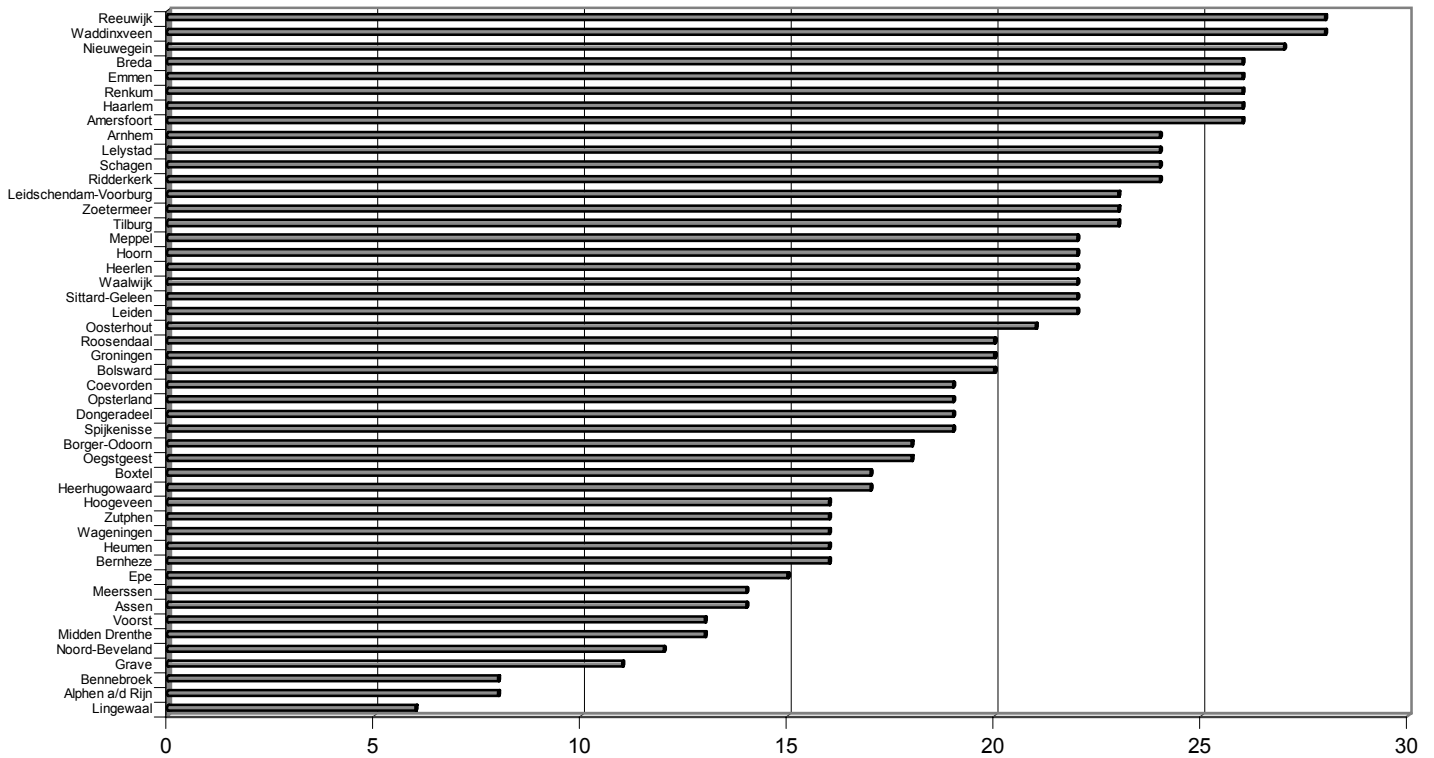
De gemeenten Reeuwijk en Waddinxveen, gevolgd door Nieuwegein met 27 punten voor op de gemeente Breda die met nog vier andere gemeenten 26 punten wist te behalen op een totaal score van 30 punten (zie grafiek 17). Ook hier weer geldt dat een gemeente niet groot hoeft te zijn om hoog te scoren. Reeuwijk behoort met ongeveer 13.000 inwoners tot de kleinere gemeenten van Nederland.

Opmerkelijk in deze vragenlijst is dat 38 gemeenten van de 48 een score hebben die hoger ligt dan 15 punten. Kijken we nu naar wat de 10 gemeenten, die relatief laag scoren, doen dan ligt dat veelal op het vlak van deel vergoeding van de schoolkosten van kinderen van een gezin op een sociaal minimum, vormgeven van beleid 'nieuwkomers' en de mogelijkheid tot kwijtschelding van gemeentelijke lasten. De grote van de laag scorende gemeenten varieert van ongeveer 6000 inwoners tot 60.000 inwoners. Een opvallend detail is dat gemeenten die het over de grenzen, met hun mondiaal beleid, het goed doen, nog geen garantie is dat ze het binnen hun eigen grenzen wel goed doen. De gemeente Grave is hiervan een voorbeeld. Zij wisten op mondiaal beleid 29 punten te behalen terwijl ze op sociaal beleid niet hoger scoren dan 11.

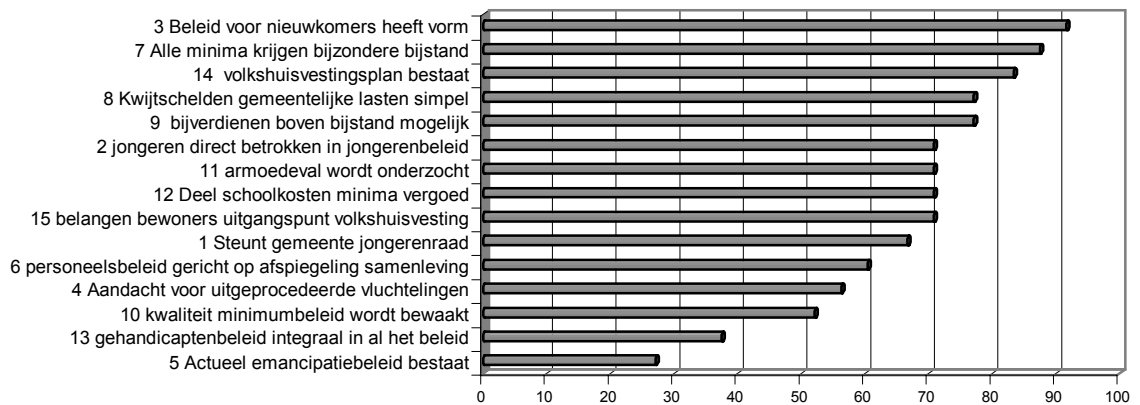
Enig venijn zit hem deze keer ook in de kop van de lijst. De meeste koplopers halen de 30 punten niet omdat veel van deze gemeenten geen door de raad goedgekeurd emancipatiebeleid heeft dat na 1997 is bijgesteld. Terwijl er op dit terrein nog heel wat doelstellingen te formuleren zijn zoals het verbeteren van de verdeling arbeid en zorg met goede kinderopvangregelingen en dergelijke. Maar ook het bevorderen van de positie van gehandicapten laat in veel gevallen te wensen over. Dat geldt nog sterker voor wat betreft de aandacht voor uitgeprocedeerde asielzoekers. Er is wat integratie en deelname betreft van de sociaal kwetsbare groepen in de samenleving nog heel wat werk aan de winkel (zie grafiek 18).

Uiteraard vinden er ook veel positieve acties plaats. De gemiddelde score is 19.4 punten. Dat is hoog. Dat kan komen doordat de vragenlijst onvoldoende kritisch is, maar natuurlijk ook doordat het sociaal beleid van gemeenten een 'gevestigd' beleid is met tientallen jaren geschiedenis. Andere sectoren, zoals klimaatbeleid, vragen recent om aandacht van de gemeenten en moeten zich nog bewijzen. Een dergelijke ontwikkeling vergt tijd.

Grafiek 18: Scores van de 48 gemeenten op het beleidsveld sociaal

Grafiek 19: Percentages positief beantwoorde vragen binnen het beleidsveld sociaal

10 Samenvatting en conclusies

285 gemeenten reageerden op de Lokale Duurzaamheidsspiegel. In bijna 50 gemeenten gingen maatschappelijke groepen ermee aan de gang, in de overige gemeenten was het vooral het COS Noord-Holland dat de resultaten op de thema's 'Mondiaal/Lokaal' en 'Klimaat' binnen haalde. Daardoor zijn vooral op deze laatste twee onderwerpen gegevens binnen gekomen die een analyse toe laten over het gehele gemeentelijke veld.

Ten eerste kan gezegd worden dat de response zeer groot was. De enquête werd uitgevoerd in de zeer ongunstige zomerperiode en in bijna alle gevallen kreeg het COS, na telefonisch contact, de antwoorden snel van de betrokken ambtenaren terug. De bereidheid bij gemeenten om mee te werken is groot.

Lokaal/Mondiaal: Response van 202 gemeenten. Over het algemeen kan worden vastgesteld dat veel gemeenten internationale contacten onderhouden maar slechts weinigen deze een rol laten spelen in belangrijke beleidsthema's. Er zijn ook weinig gemeenten actief in internationale netwerken. Ook 'milieu' en 'duurzaamheid' spelen in het internationaal werk een beperkte rol.

Klimaat: Response van 228 gemeenten. Het klimaatbeleid, nog jong van karakter, dringt de collegeprogramma's langzaam binnen. Dat betekent dat veelal intenties worden uitgesproken maar van een structurele inbedding en monitoring is nog weinig sprake. Op alle fronten kan bij de implementatie veel gewonnen worden.

Water: Response van 89 gemeenten. De beperkte verkenning laat zien dat het waterbeleid nog maar langzaam door dringt bij Nederlandse gemeenten. De Commissie Waterbeheer 21ste eeuw heeft daarmee een stevige uitdaging. Gemeenten zijn vooral bezig met hun traditionele taak; de riolering. Maar integraal waterbeheer en waterbesparing moet voor velen nog een thema worden.

Ruimte en Groen: Response van 49 gemeenten. Veel gemeenten hebben een ruimtelijke visie op groen en de ruimtelijke ordening. Die hebben ze ook vastgelegd, vaak in breed overleg met partijen in hun regio. Veel minder gemeenten weten hoe het staat met de kwaliteit van hun groen. Monitoring is een zwak punt. Waar gemeenten het bijhouden nemen ze ook maatregelen, bijvoorbeeld in het beschermen van habitats van rode lijstsoorten.

Sociaal: Response van 48 gemeenten. Het sociaal beleid is breed gevestigd bij gemeenten. Armoedebeleid heeft op veel plaatsen vorm gekregen. Emancipatiebeleid is het beleidsveld dat sterk achterloopt en waar veel kansen gemist worden. Ook het beleid gericht op migranten en op illegalen verdient meer aandacht.

In het algemeen kan gesteld worden dat de prestaties van gemeenten enorm verschillen. Er zijn gemeenten die op alle beleidsvelden hoog presteren, zoals de winnaar Breda. Maar er zijn ook gemeenten die nauwelijks kunnen scoren op de vragen. Het aantal gemeenten dat belangrijke en voor de hand liggende maatregelen op alle beleidsvelden laat liggen is significant. Het missen van inzet op bepaalde thema's vindt haar oorzaak in vele factoren. De grootte van een gemeente hoeft geen doorslaggevend factor te zijn! Ook kleine gemeenten scoren in de breedte van dit onderzoek zeer goed. Wel is het zo dat kleinere gemeenten een groter risico lopen op 'witte vlekken' in het beleid of lage scores. Gericht ondersteuning is in zo'n geval van groot belang.

Ook blijken er grote provinciale verschillen te zijn. Door de grote response op thema's Lokaal/Mondiaal en Klimaat en gedeeltelijk ook op Water kon worden vastgesteld dat er regionale verschillen optreden die niet verklaarbaar zijn uit een simpele variatie in landelijk versus verstedelijkt gebied (hoewel dat bij 'klimaatbeleid' in het geval van Friesland enigszins het geval bleek te zijn). Deze regionale verschillen en de mogelijke rol van provincies is een nadere analyse waard.

De methode van de Lokale Duurzaamheidsspiegel waarbij maatschappelijk veld en onderzoekers elkaar aanvulden bleek goed werkbaar te zijn en resultaten op te leveren.

11 Bijlage: De scores in overzicht¹

n = niet ingevuld

Gemeente	Provincie	Bewoners antal	Klimaat	Mondiaal	Sociaal	Ruimte en Groen	Water
AA en Hunze	Drenthe	25285	5	n	n	n	n
Aalburg	Brabant	11774	n	2	n	n	n
Aalsmeer	Noord-Holland	22662	11	8	n	n	12
Achtkarspelen	Friesland	28011	5	n	n	n	n
Albrandswaard	Zuid-Holland	17721	9	3	n	n	n
Alkemade	Zuid-Holland	14395	16	n	n	n	n
Alkmaar	Noord-Holland	92836	28	19	n	n	14
Almere	Flevoland	142765	27	n	n	n	n
Alphen a/d Rijn	Zuid-Holland	69928	3	8	8	2	3
Alphen Chaam	Brabant	9494	6	n	n	n	n
Amersfoort	Utrecht	130000	29	17	26	26	19
Amstelveen	Noord-Holland	77623	24	n	n	n	6
Amsterdam	Noord-Holland	731288	26	22	n	n	n
Andijk	Noord-Holland	6398	18	n	n	n	15
Appingedam	Groningen	12433	n	16	n	n	n
Arnhem	Gelderland	139329	31	17	24	32	11
Assen	Drenthe	59807	26	19	14	n	n
Baarle-Nassau	Brabant	6311	n	12	n	n	n
Barendrecht	Zuid-Holland	28848	24	n	n	n	n
Bedum	Groningen	10876	17	16	n	n	n
Beek	Limburg	17175	n	12	n	n	n
Beemster	Noord-Holland	8412	11	11	n	n	6
Beesel	Limburg	13189	7	2	n	n	n
Bellingwedde	Groningen	10880	14	n	n	n	n
Bemmel	Gelderland	41043	n	13	n	n	n
Bennebroek	Noord-Holland	5108	15	0	8	3	4
Bergeijk	Brabant	17906	n	2	n	n	n

¹ De scores worden bijgehouden op www.la21.nl. De gegevens gepresenteerd in deze tabel dienen geverifieerd te worden met de gegevens op deze site. Gemeenten en maatschappelijke organisaties kunnen namelijk ten allen tijde met aanvullingen en correcties komen. Daarnaast melden zich nog steeds gemeenten aan.

Bergen NH	Noord-Holland	31736	18	13	n	n	n
Bergen op Zoom	Brabant	65383	2	n	n	n	n
Bergh	Gelderland	18429	15	4	n	n	n
Bergschenhoek	Zuid-Holland	13325	5	n	n	n	n
Berkel en Rodenrijs	Zuid-Holland	16879	10	n	n	n	n
Bernheze	Brabant	28667	34	25	16	24	18
Best	Brabant	25944	n	11	n	n	n
Beuningen	Utrecht	25438	14	n	n	n	n
Beverwijk	Noord-Holland	35802	14	n	n	n	7
Binnenmaas	Zuid-Holland	19245	8	2	n	n	n
Bladel	Brabant	19007	20	0	n	n	n
Blaricum	Noord-Holland	9376	n	n	n	n	n
Bleiswijk	Zuid-Holland	10153	6	n	n	n	n
Bloemendaal	Noord-Holland	16833	n	n	n	n	8
Boarnsterhim	Friesland	18265	5	4	n	n	n
Boekel	Brabant	9218	n	4	n	n	n
Bolsward	Friesland	9600	31	25	20	17	19
Borger-Odoorn	Drenthe	26301	12	15	18	19	12
Boskoop	Zuid-Holland	15106	5	4	n	n	n
Boxmeer	Brabant	28911	24	11	n	n	n
Boxtel	Brabant	29250	27	31	17	30	22
Breda	Brabant	160615	37	30	26	34	27
Bunnik	Utrecht	13734	11	9	n	n	n
Bunschoten	Utrecht	19307	15	11	n	n	n
Bussum	Noord-Holland	30938	13	22	n	n	17
Capelle a/d IJssel	Zuid-Holland	64272	15	n	n	n	n
Castricum	Noord-Holland	35220	10	14	n	n	n
Coevorden	Drenthe	34821	13	11	19	2	12
Cranendonck	Brabant	20278	13	15	n	n	n
Culemborg	Gelderland	24768	15	17	n	n	n
Dalfsen	Overijssel	25986	13	16	n	n	n
De Bilt	Utrecht	42067	25	18	n	n	n
De Marne	Groningen	10880	6	3	n	n	n
Delft	Zuid-Holland	96095	23	34	n	n	n
Den Helder	Noord-Holland	60000	20	14	n	n	22
Deurne	Brabant	32028	23	n	n	n	n
Deventer	Overijssel	83956	26	35	n	n	n
Diemen	Noord-Holland	23807	14	17	n	n	4
Dinkelland	Overijssel	26188	10	15	n	n	n
Doesburg	Gelderland	11528	n	4	n	n	n

Doetinchem	Gelderland	47742	27	20	n	n	n
Dongeradeel	Friesland	24737	14	9	19	9	9
Doorn	Utrecht	10124	n	6	n	n	n
Drechterland	Noord-Holland	10050	25	7	n	n	13
Driebergen	Utrecht	18325	10	17	n	n	n
Drimmelen	Brabant	26643	11	9	n	n	n
Dronten	Flevoland	35244	4	4	n	n	n
Edam-Volendam	Noord-Holland	27775	n	n	n	n	16
Ede	Gelderland	101700	n	23	n	n	n
Eemsmond	Groningen	16734	29	21	n	n	n
Eersel	Brabant	18300	17	n	n	n	n
Eibergen	Gelderland	16698	28	5	n	n	n
Elburg	Gelderland	21624	20	n	n	n	n
Emmen	Drenthe	105972	21	27	26	7	9
Enkhuizen	Noord-Holland	17032	24	8	n	n	15
Enschede	Overijssel	149505	12	n	n	n	n
Epe	Gelderland	33081	6	11	15	17	5
Etten Leur	Brabant	37790	31	28	n	n	n
Ferwerderadiel	Friesland	8817	n	12	n	n	n
Franekeradeel	Friesland	20173	16	13	n	n	n
Geertruidenberg	Brabant	20930	n	0	n	n	n
Gemert-Bakel	Brabant	24499	n	25	n	n	n
Gennep	Limburg	16811	10	19	n	n	n
Gilze-Rijen	Brabant	24539	3	n	n	n	n
Goedereede	Zuid-Holland	11267	12	8	n	n	n
Gouda	Zuid-Holland	71786	27	35	n	n	n
Graafstroom	Zuid-Holland	9597	5	n	n	n	n
Graft de Rijk	Noord-Holland	6401	13	10	n	n	1
Grave	Brabant	12648	15	29	11	13	15
Groenlo	Gelderland	9120	22	n	n	n	n
Groesbeek	Gelderland	19169	n	9	n	n	n
Groningen	Groningen	173739	23	32	20	24	17
Haaksbergen	Overijssel	24186	n	13	n	n	n
Haarlem	Noord-Holland	148484	24	24	26	25	24
Haarlemmerliede	Noord-Holland	5370	16	4	n	n	5
Haarlemmermeer	Noord-Holland	118378	27	17	n	n	10
Haelen	Limburg	10052	n	13	n	n	n
Haldenberge	Brabant	29645	15	5	n	n	n
Hardenberg	Overijssel	56797	11	11	n	n	n
Hardinxveld-Giessendam	Zuid-Holland	17760	8	3	n	n	n

Harenkarspel	Noord-Holland	15144	n	n	n	n	11
Harlingen	Friesland	15398	17	n	n	n	n
Hattem	Gelderland	11637	0	3	n	n	n
Heemskerk	Noord-Holland	36106	23	34	n	n	17
Heemstede	Noord-Holland	25996	n	n	n	n	6
Heerde	Gelderland	18083	n	17	n	n	n
Heerhugowaard	Noord-Holland	45417	30	19	17	4	20
Heerlen	Limburg	95000	22	11	22	13	16
Heeze-Leende	Brabant	15324	9	n	n	n	n
Heiloo	Noord-Holland	21903	28	n	n	n	10
Helden	Limburg	19390	10	n	n	n	n
Hellendoorn	Overijssel	36023	16	16	n	n	n
Hellevoetsluis	Zuid-Holland	38358	n	12	n	n	n
Helmond	Brabant	80098	n	22	n	n	n
Hengelo GL	Gelderland	8457	17	14	n	n	n
Hengelo OV	Overijssel	80433	24	14	n	n	n
Het Bildt	Friesland	10167	22	n	n	n	n
Heumen	Gelderland	16499	19	20	16	21	15
Heythuysen	Limburg	12106	15	n	n	n	n
Hilvarenbeek	Brabant	14807	17	n	n	n	n
Hof van Twente	Overijssel	35045	0	27	n	n	n
Hoogeveen	Drenthe	52790	n	10	16	3	n
Hoorn	Noord-Holland	65760	19	25	22	13	13
Huizen	Noord-Holland	42141	22	20	n	n	10
Hummelo en Keppel	Gelderland	4524	14	n	n	n	n
IJsselstein	Utrecht	28714	20	n	n	n	n
Jacobswoude	Zuid-Holland	10711	n	6	n	n	n
Kampen	Overijssel	48004	20	22	n	n	n
Kollumerland	Friesland	13192	12	7	n	n	n
Laarbeek	Brabant	21578	3	4	n	n	n
Landgraaf	Limburg	41009	20	4	n	n	n
Landsmeer	Noord-Holland	10244	5	n	n	n	n
Laren	Noord-Holland	11580	15	1	n	n	5
Leek	Groningen	18807	27	n	n	n	n
Leersum	Utrecht	7328	17	10	n	n	n
Leiden	Zuid-Holland	117191	28	29	22	22	23
Leiderdorp	Zuid-Holland	26179	26	17	n	n	n
Leidschendam-Voorburg	Zuid-Holland	74500	19	23	23	14	9
Lelystad	Flevoland	61545	24	10	24	18	17
Lemsterland	Friesland	12738	n	0	n	n	n

Leusden	Utrecht	28747	23	17	n	n	n
Liemeer	Zuid-Holland	6923	n	0	n	n	n
Lingewaal	Gelderland	10703	4	4	6	10	14
Lisse	Zuid-Holland	22002	11	9	n	n	n
Littenseradiel	Friesland	10525	11	n	n	n	n
Lochem	Gelderland	19303	10	1	n	n	n
Lopik	Utrecht	13374	23	5	n	n	n
Loppersum	Groningen	11051	n	17	n	n	n
Losser	Overijssel	22783	14	6	n	n	n
Maarssen	Utrecht	40285	18	n	n	n	n
Maasdonk	Brabant	11404	8	n	n	n	n
Maasland	Zuid-Holland	6846	13	n	n	n	n
Maassluis	Zuid-Holland	33110	14	25	n	n	n
Medemblik	Noord-Holland	7660	17	0	n	n	11
Meerssen	Limburg	20247	24	9	14	22	22
Menaldumadeel	Friesland	14130	0	9	n	n	n
Menterwolde	Groningen	12563	16	n	n	n	n
Meppel	Drenthe	30250	17	21	22	11	18
Midden Drenthe	Drenthe	32813	n	18	13	22	30
Mierlo	Brabant	10180	8	8	n	n	n
Millingen a/d Rijn	Gelderland	5872	5	12	n	n	n
Moerdijk	Brabant	36456	0	5	n	n	n
Monster	Zuid-Holland	20228	21	8	n	n	n
Mook & Middelaar	Limburg	7969	n	9	n	n	n
Moordrecht	Zuid-Holland	7692	20	n	n	n	n
Muiden	Noord-Holland	6808	16	n	n	n	3
Naarden	Noord-Holland	16900	20	n	n	n	12
Neerijnen	Gelderland	11257	7	n	n	n	n
Niedorp	Noord-Holland	11330	16	5	n	n	17
Nieuwegein	Utrecht	63118	17	34	27	24	10
Nieuwerkerk a/d IJssel	Zuid-Holland	21649	9	21	n	n	n
Nieuwkoop	Zuid-Holland	11070	n	2	n	n	n
Nijefurd	Friesland	10906	n	0	n	n	n
Nijkerk	Gelderland	36716	15	n	n	n	n
Nijmegen	Gelderland	152200	19	n	n	29	30
Noord-Beveland	Zeeland	6971	22	13	12	20	16
Noordenveld	Drenthe	30953	6	n	n	n	n
Noordoost Polder	Flevoland	43122	15	n	n	n	n
Nuenen	Brabant	23621	23	n	n	n	n
Nunspeet	Gelderland	26149	14	n	n	n	n

Nuth	Limburg	16566	18	n	n	n	n
Obdam	Noord-Holland	6449	n	10	n	n	15
Oegstgeest	Zuid-Holland	21121	21	13	18	19	13
Oirschot	Brabant	17698	19	8	n	n	n
Olst-Wijhe	Overijssel	16942	0	n	n	n	n
Ommen	Overijssel	16772	6	n	n	n	n
Oosterhout	Brabant	52291	23	17	21	22	25
Oostzaan	Noord-Holland	8921	0	24	n	n	n
Opmeer	Noord-Holland	10848	14	6	n	n	5
Opsterland	Friesland	28816	9	19	19	7	8
Ouder Amstel	Noord-Holland	12784	8	n	n	n	6
Overbetuwe	Gelderland	40200	16	11	n	n	n
Papendrecht	Zuid-Holland	29694	18	9	n	n	n
Purmerend	Noord-Holland	73720	n	9	n	n	n
Raalte	Overijssel	36151	10	4	n	n	n
Ravenstein	Brabant	8488	n	0	n	n	n
Reeuwijk	Zuid-Holland	12899	25	13	28	23	15
Reiderland	Groningen	7011	11	n	n	n	n
Renkum	Gelderland	32155	28	25	26	18	18
Ridderkerk	Zuid-Holland	46199	32	21	24	20	22
Rijnsburg	Zuid-Holland	14787	9	n	n	n	n
Rijssen	Overijssel	35040	1	8	n	n	n
Roosendaal	Brabant	75157	18	4	20	2	20
Rucphen	Brabant	22477	20	n	n	n	n
Ruurlo	Gelderland	8200	23	n	n	n	n
Sassenheim	Zuid-Holland	14870	9	13	n	n	n
Schagen	Noord-Holland	17173	24	28	24	13	14
Schermer	Noord-Holland	4901	13	2	n	n	14
Schiedam	Zuid-Holland	76127	17	n	n	n	n
Schiermonnikoog	Friesland	1000	4	n	n	n	n
Schijndel	Brabant	23240	7	0	n	n	n
Schoonhoven	Zuid-Holland	11783	12	n	n	n	n
's-Gravenzande	Zuid-Holland	19155	6	n	n	n	n
Sint Michielsgestel	Brabant	27684	n	15	n	n	n
Sittard-Geleen	Limburg	100000	29	25	22	17	11
Skarsterlan	Friesland	26637	n	9	n	n	n
Slochteren	Groningen	14830	n	12	n	n	n
Soest	Utrecht	44251	26	19	n	n	n
Son en Breugel	Brabant	14808	11	n	n	n	n
Spijkensisse	Zuid-Holland	75500	17	14	19	13	17

Staphorst	Overijssel	15245	32	n	n	n	n
Stede Broec	Noord-Holland	21081	27	6	n	n	12
Strijen	Zuid-Holland	9501	4	2	n	n	n
Susteren	Limburg	13039	n	0	n	n	n
Ten Boer	Groningen	7435	12	n	n	n	n
Ter Aar	Zuid-Holland	9078	11	2	n	n	n
Texel	Noord-Holland	13715	30	7	n	n	18
Thorn	Limburg	2602	n	0	n	n	n
Tilburg	Brabant	193116	28	28	23	18	20
Tubbergen	Overijssel	20092	17	7	n	n	n
Twenterand	Overijssel	33324	n	15	n	n	n
Tynaarlo	Drenthe	31756	17	4	n	10	9
Tytsjerksteradiel	Friesland	31325	n	13	n	n	n
Ubbergen	Gelderland	9264	14	n	n	n	n
Uden	Brabant	40001	28	n	n	n	n
Uitgeest	Noord-Holland	31312	16	15	n	n	9
Uithoorn	Noord-Holland	26090	28	8	n	n	15
Urk	Flevoland	15719	28	n	n	n	n
Valkenburg ZH	Zuid-Holland	3607	25	n	n	n	n
Veendam	Groningen	28328	14	5	n	n	n
Veghel	Brabant	36143	n	13	n	n	n
Velsen	Noord-Holland	66798	11	18	n	n	9
Venhuizen	Noord-Holland	7636	14	25	n	n	n
Venray	Limburg	38100	8	6	n	n	n
Vianen	Zuid-Holland	19230	10	7	n	n	n
Vlagtwedde	Groningen	16367	n	9	n	n	n
Vlist	Zuid-Holland	9772	10	0	n	n	n
Voerendaal	Limburg	13170	10	n	n	n	n
Voorst	Gelderland	23685	15	19	13	25	12
Waalwijk	Brabant	45333	16	22	22	21	19
Waddinxveen	Zuid-Holland	27000	20	30	28	17	10
Wageningen	Gelderland	33994	24	35	16	21	17
Warnsveld	Gelderland	9127	n	13	n	n	n
Waterland	Noord-Holland	17389	19	n	n	n	n
Weesp	Noord-Holland	18111	16	n	n	n	n
Wehl	Gelderland	6700	n	6	n	n	n
Wervershoof	Noord-Holland	8476	8	0	n	n	9
West Maas & Waal	Gelderland	18181	21	n	n	n	n
Wester-Koggenland	Noord-Holland	13414	19	6	n	n	n
Westerveld	Drenthe	18888	12	n	n	n	n

Wierden	Overijssel	23440	17	6	n	n	n
Wieringen	Noord-Holland	8297	15	n	n	n	9
Wieringermeer	Noord-Holland	12313	16	3	n	n	4
Woensdrecht	Brabant	20995	8	n	n	n	n
Wognum	Noord-Holland	8006	21	14	n	n	12
Wormerland	Noord-Holland	15202	n	2	n	n	7
Woudenberg	Utrecht	11010	11	12	n	n	n
Woudrichem	Brabant	14265	n	3	n	n	n
Wunseradiel	Friesland	11804	n	2	n	n	n
Zandvoort	Noord-Holland	15877	n	n	n	n	13
Zeevang	Noord-Holland	6338	12	0	n	n	n
Zeist	Utrecht	59814	21	25	n	n	n
Zijpe	Noord-Holland	11155	n	2	n	n	n
Zoetermeer	Zuid-Holland	109941	29	22	23	29	24
Zundert	Brabant	20727	10	n	n	n	n
Zutphen	Gelderland	35165	22	28	16	16	17
Zwolle	Overijssel	107370	13	22	n	n	n